

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**Ο ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΣΤΟ
ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΩΝ/ΝΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ Χ. ΜΠΑΛΑΣΚΑ

A.M.: 1208M046

ΜΑΪΟΣ 2011

NET

MTA

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΜΕΡΟΣ 1: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	5
Ι. ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ	5
ΙΙ. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	6
ΙΙΙ. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	8
ΙV. Η ΝΕΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑ	8
V. ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	12
ΜΕΡΟΣ 2: Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	14
Ι. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	14
ΙΙ. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΙΣΧΥΟΣ	15
Γεωγραφία	16
Πληθυσμός	16
Φυσικές πηγές πλούτου	16
Οικονομία	18
Ένοπλες Δυνάμεις	19
Η ποιότητα της διπλωματίας	20
Το πολιτικό σύστημα	20
Το κύρος	21
Η ηγεσία του κράτους	21
ΜΕΡΟΣ 3 : Η ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	21
Ι. ΟΙ BRICs	21
Διάγραμμα 1	22
ΙΙ. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ	23
ΙΙΙ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	23
Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	24
Α.1. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ CARDOSO	24
Πίνακας 1	25
Α.2. Ο LULA ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ	26
Πίνακας 2	27
Β. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ	28
Γ. ΦΥΣΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΠΛΟΥΤΟΥ	29
Γ.1. ΕΝΕΡΓΕΙΑ	30

<i>Διάγραμμα 2</i>	30
Γ.2. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	31
<i>Πίνακας 3</i>	32
ΙΙΙ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	33
Α. ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	33
Β. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	34
Β.1. ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	34
Β.2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (R&D)	36
ΙΙΙ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	36
Α. ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	36
Β. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ	38
<i>Πίνακας 4</i>	39
Ι. ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ	40
ΙΙ. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ	40
Α. ΒΡΑΖΙΛΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	41
Ι. ΣΤΟΧΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	41
ΙΙ. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	41
<i>Mercosur</i>	42
<i>FTAA</i>	43
<i>UNASUR</i>	44
Β. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	44
Ι. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ BRICs	45
<i>Ρωσία</i>	45
<i>Κίνα</i>	45
ΙΙ. IBSA	46
Γ. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	47
Ι. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	47
ΙΙ. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	50
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι τις μέρες μας, το διεθνές σύστημα έχει εξελιχθεί ραγδαία, με την επιτάχυνση της διεθνούς οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας να επηρεάζει την δομή του και τη συμπεριφορά των κρατών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ακολούθησε η κυρίαρχη αντίληψη ότι μετακινούμαστε από έναν διπολικό σε ένα μονοπολικό κόσμο, μέσα στον οποίο θα κυριαρχούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Την εν λόγω άποψη φαίνεται, αρχικά, να επιβεβαιώνει η διεθνής πρακτική με τον πόλεμο του Κόλπου και την δυναμική προβολή της στρατιωτικής αλλά και πολιτικής ισχύος στο διεθνές σύστημα.

Οι οικονομικές, εντούτοις, εξελίξεις διέψευσαν όσους οραματίζονταν μια ηγεμονία των Η.Π.Α. στο διεθνές σύστημα. Με την εμφάνιση και ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς, ενισχύεται η σημασία της οικονομικής μεγέθυνσης του κράτους για τη διεθνή διανομή του πλούτου και αναδεικνύεται σε προσδιοριστικό παράγοντα της ισχύος που προβάλλει το κράτος στο διεθνές σύστημα. Εκμεταλλευόμενα την δύναμη που τους προσδίδει η οικονομική τους ανάπτυξη, νέα κράτη κάνουν την εμφάνισή τους στη διεθνή πολιτική. Τα εν λόγω κράτη διεκδικούν μεγαλύτερο ρόλο και λόγο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ανάλογο με αυτόν που αρμόζει στην ενισχυμένη θέση τους στο διεθνές σκηνικό. Ταυτόχρονα, αμφισβητούν την μέχρι πρότινος κυριαρχία των Η.Π.Α. και των παραδοσιακών δυνάμεων στο διεθνές σύστημα.

Ένα από αυτά τα αναδυόμενα κράτη αποτελεί και η Βραζιλία. Ανάμεσα στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, η περίπτωση της Βραζιλίας παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Με όχημα την οικονομική ανάπτυξη, η χώρα αυτή, έχει αναλάβει αφενός μεν, ηγετικό ρόλο στη διαδικασία περιφερειακής ολοκλήρωσης στην περιοχή, αφετέρου δε, ενεργό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην πολιτική ατζέντα της Βραζιλίας πρωτεύων αντικειμενικός σκοπός είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος της στο διεθνές σύστημα. Τα μέσα που χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό περιλαμβάνουν προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης στη Λατινική Αμερική, πολιτική και οικονομική συνεργασία με τις βιομηχανικές δυνάμεις, σύσφιξη και θεσμοποίηση των εμπορικών σχέσεων με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ιδιαίτερα, έχει εδραιώσει ένα νέο, πιο δυνατό πλέγμα σχέσεων με τον ανεπτυγμένο

και αναπτυσσόμενο κόσμο. Από τη μια, έχει καταστεί προνομιακός συνομιλητής των ισχυρών κρατών, ενώ από την άλλη, έχει αναδειχθεί σε ηγέτιδα χώρα των αναπτυσσόμενων.

Το ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο διττό. Αφενός μεν, κατά πόσο η ολοένα και αυξανόμενη παρουσία της Βραζιλίας συνίσταται όντως στην αύξηση της ισχύος της, αφετέρου δε, ποιο είναι το μέλλον που προδιαγράφεται, σε κάθε περίπτωση, για τη χώρα.

ΜΕΡΟΣ 1: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

I. ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η Βραζιλία ανακαλύφθηκε τον Ιανουάριο του 1500 από τον Ισπανό εξερευνητή Vicente Yanez Pinzon, ο οποίος και είχε συνοδεύσει τον Χριστόφορο Κολόμβο στο ταξίδι του στην αμερικανική ήπειρο. Ωστόσο, τον Απρίλιο του ίδιου έτους, με την άφιξη του στόλου του Πορτογάλου κατακτητή Pedro Alvares Cabral, η Βραζιλία απαιτήθηκε από την Πορτογαλία βάσει της συμφωνίας της Tordesillas, την οποία είχαν υπογράψει οι δύο χώρες και η οποία καθόριζε τον διαμερισμό των εδαφών της αμερικανικής ηπείρου¹. Οι Πορτογάλοι ονομάζουν τη νέα αποικία Βραζιλία λόγω ενός πολύτιμου φυσικού προϊόντος της περιοχής του pau-brasil, ένα είδος κόκκινου ξύλου περιζήτητου για τη χρωστική ουσία που μπορούσε να εξαχθεί από αυτό. Με τον τρόπο αυτό, η απέραντη περιοχή της Βραζιλίας, που είναι η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα της Νότιας Αμερικής, αποτέλεσε την εξαίρεση στην ήπειρο καθώς έγινε το μόνο μέρος στην Λατινική Αμερική, και κατά συνέπεια η μόνη σύγχρονη χώρα, με εθνική γλώσσα τα πορτογαλικά αντί των ισπανικών. Αυτή η χρήση της πορτογαλικής γλώσσας της δίνει βαθμιαία και μια ταυτότητα διαφορετική από αυτήν των γειτόνων της².

Ωστόσο, η χώρα δεν αποικείται από τους Πορτογάλους μέχρι και το 1533. Η πρώτη προσπάθεια να καθιερωθεί μια πορτογαλική παρουσία στη Βραζιλία γίνεται από τον βασιλιά John III το 1533, ο οποίος και διαιρεί την ακτή σε δεκαπέντε τμήματα, τα οποία εν συνεχεία χορηγεί σε δεκαπέντε αυλικούς, τους επονομαζόμενους donatarios. Εντούτοις, το εγχείρημα με τους αυλικούς-διοικητές αποτυγχάνει και μόλις λίγα χρόνια αργότερα, η χώρα τίθεται υπό κεντρικό αυτοκρατορικό έλεγχο. Ο πρώτος κυβερνήτης της Βραζιλίας φθάνει στη χώρα το 1549 και πρωτεύουσα του αποικιακού κράτους ορίζεται η Bahia (σημερινό Σαλβαδόρ), η

¹ Η επονομαζόμενη και γραμμή Tordesillas χαράχθηκε αρχικά, κατόπιν αιτήματος της Ισπανίας, από τον Πάπα Αλέξανδρο VI και προς όφελος αυτής. Μετά την έντονη διαμαρτυρία του βασιλιά της Πορτογαλίας, οι πρέσβεις των δύο χωρών συναντήθηκαν στην πόλη Tordesillas της βορειοδυτικής Ισπανίας το 1494 και συμφώνησαν στην μετατόπιση της εν λόγω γραμμής, η οποία, διαμοιράζει ουσιαστικά ολόκληρο το έδαφος της Νοτίου Αμερικής, μέχρι και τα βάθη του Αμαζονίου.

² www.international-relations.com, Bond University Australia Eakin 1998, p.34

οποία και παραμένει μέχρι και το 1763 οπότε και αντικαθίσταται από το Rio de Janeiro. Ταυτόχρονα οι άποικοι αρχίζουν να κινούνται βαθμιαία στο εσωτερικό. Στα πρώτα χρόνια της πορτογαλικής παρουσίας, υπάρχουν προσπάθειες για αποικιοποίηση τμημάτων της χώρας και από άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Γαλλία και η Ολλανδία, οι οποίες ωστόσο κατέστησαν ανεπιτυχείς.

Κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορικής περιόδου, μοχλό της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Βραζιλίας αποτελούν οι φυτείες ζάχαρης και ο ορυκτός πλούτος που ανακαλύφθηκε στα τέλη του 17^{ου} αιώνα στη Νότια Βραζιλία. Η ανακάλυψη αυτή μετατοπίζει το κέντρο βάρους της αποικίας από το Βορρά στο Νότο, ενώ το Rio de Janeiro επωφελείται από τις αλλαγές καθώς γίνεται το λιμάνι από το οποίο εξάγονται στην Ευρώπη ο χρυσός και τα διαμάντια, αναπτύσσεται ταχύτατα και ορίζεται έδρα της αποικιακής κυβέρνησης.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα κάνουν την εμφάνισή τους και οι πρώτες εξεγέρσεις με στόχο την ανεξαρτησία της Βραζιλίας, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Για την αντιμετώπιση των ανταποικιακών κινήσεων, οι Πορτογάλοι μετατοπίζονται αρκετά πέρα από την συμφωνημένη γραμμή Tordesillas, καλύπτοντας ολόκληρη την λεκάνη του Αμαζονίου αλλά και στα νότια σύνορα, προκαλώντας έναν αιώνα συγκρούσεων με την Ισπανία, στην περιοχή της σημερινής Ουρουγουάης.

II. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Η εισβολή του Ναπολέοντα στην Ιβηρική χερσόνησο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, προκαλεί σημαντικές εξελίξεις στην πορεία ανάπτυξης της χώρας. Η ολοένα και αυξανόμενη οικονομική σημασία που είχε αποκτήσει η Βραζιλία την προηγούμενη περίοδο, είχε οδηγήσει σε εξάπλωση του ρόλου της μέσα στην πορτογαλική αυτοκρατορία. Όταν εισβάλλουν, λοιπόν, οι γαλλικές δυνάμεις στην μητροπολιτική χώρα, τα μέλη του Δικαστηρίου της Πορτογαλίας δραπετεύουν το 1808 στη Βραζιλία, και λίγο αργότερα ακολουθεί και η βασιλική οικογένεια. Αποτέλεσμα, είναι να καταστεί η Βραζιλία το κέντρο της αυτοκρατορίας και μάλιστα για διάστημα από το 1808 έως και το 1821³. Με την επιστροφή του βασιλιά στην Πορτογαλία το 1821, γίνεται παράλληλα και προσπάθεια μείωσης των δικαιωμάτων που είχαν εκχωρηθεί τα προηγούμενα έτη. Η προσπάθεια αυτή προκαλεί έντονες αντιδράσεις στο εσωτερικό της Βραζιλίας, και ο ίδιος ο γιος του βασιλιά Pedro,

³ Το 1815 στη Βραζιλία δίνεται ακόμη και ίση status με την Πορτογαλία, ως βασίλειο ιδίω δικαιώματι

ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της χώρας το Σεπτέμβριο του 1822, εγκαθιδρύοντας συντάγματική μοναρχία και ανακηρύσσοντας εαυτόν αυτοκράτορα Pedro I.

Δύο χρόνια αργότερα υιοθετείται ένα πιο φιλελεύθερο σύνταγμα, το οποίο και ισχύει έως και το 1889. Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1820 είναι μια δύσκολη περίοδος για τον αυτοκράτορα Pedro. Το 1826, μετά το θάνατο του πατέρα του Ιωάννη VI, βασιλιά της Πορτογαλίας, αναλαμβάνει το θρόνο της τελευταίας. Η προσπάθειά του να κυβερνήσει το ευρωπαϊκό βασίλειό του παραμένοντας στη Βραζιλία αποδεικνύεται καταστρεπτική και το 1828 ο νεότερος αδερφός του Miguel ανεβαίνει στο θρόνο. Εν τω μεταξύ, η Βραζιλία εμπλέκεται σε πόλεμο με την Αργεντινή για την κυριαρχία της περιοχής Provincia Cisplatina. Μια ήττα του βραζιλιάνου στρατού το 1827 οδηγεί στην απώλεια αυτής της γειτονικής περιοχής, η οποία αποτελεί αργότερα τη δημοκρατία της Ουρουγουάης.

Οι δυσκολίες αυτές οδηγούν τον Pedro I στην παραίτηση υπέρ του μόλις πεντάχρονου γιου του, Pedro II. Για τα επόμενα χρόνια, μέχρι την ενηλικίωση του νέου βασιλιά, η χώρα κυβερνείται από αντιβασιλείς και αντιμετωπίζει συχνές αναταραχές στο εσωτερικό και μικρής έκτασης εμφυλίους πολέμους στις επαρχίες. Το 1841 ο Pedro II ενηλικιώνεται και ανακηρύσσεται αυτοκράτορας.

Κατά τη διάρκεια του επόμενου μισού του 19^{ου} αιώνα ο Pedro II διατηρεί το προφίλ συνταγματικού και ευσυνείδητου μονάρχη. Οι συχνές αναταραχές στο εσωτερικό αποτελούν πλέον παρελθόν και δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, του τραπεζικού συστήματος και των σιδηροδρόμων. Ένα σημαντικό κοινωνικό ζήτημα που λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις την ίδια περίοδο είναι η δουλεία. Ο αριθμός των αφρικανών σκλάβων έχει αυξηθεί σημαντικά, ιδιαίτερα στις φυτείες ζάχαρης. Υπολογίζεται ότι από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως και το πρώτο μισό του 19^{ου}, έφτασαν στη Βραζιλία περίπου 3,5 εκατομμύρια νέγροι σκλάβοι από την Αφρική⁴. Ο Pedro είναι υπέρ της κατάργησης της δουλείας, αλλά η επιρροή των ιδιοκτητών φυτειών που αντιτίθενται σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι μεγάλη και ως εκ τούτου η πρόοδος προς την κατεύθυνση της κατάργησης αργή. Τελικά, για την κατάργηση της δουλείας χρειάστηκαν τρεις νόμοι των 1871, 1885 και 1888. Παρόλα αυτά, το 1888 περίπου 700.000 νέγροι είναι ακόμα υποδουλωμένοι στη Βραζιλία.

Παρά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που συντελείται την περίοδο βασιλείας του Pedro II, επανεμφανίζονται και εντείνονται οι αντιδράσεις κατεστημένων ομάδων στο εσωτερικό. Οι Δημοκρατικοί βρίσκουν την αυτοκρατορική Βραζιλία μια ενοχλητική ανωμαλία στη Λατινική Αμερική. Οι στρατιωτικοί αγανακτούν με την αποφασιστικότητα του Pedro να διαχωρίσει το στρατό από την πολιτική. Η ιεροσύνη είναι ενοχλημένη από τα μέτρα που πήρε, τα οποία περιορίζουν την επιρροή της εκκλησίας. Ενώ και οι ισχυροί ιδιοκτήτες φυτειών έχουν πληγεί από την απελευθέρωση των σκλάβων. Ως

⁴ Latin American Perspectives, vol. 29, no.6, σελ. 61

αποτέλεσμα, το 1889, οργανώνεται στρατιωτικό πραξικόπημα, το οποίο και ανατρέπει το βασίλειο.

III. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Το 1889, μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα, ο Deodoro da Fonseca, ορκίστηκε ο πρώτος *de facto* Πρόεδρος της χώρας και η χώρα μετονομάστηκε σε Δημοκρατία των Ηνωμένων Πολιτειών της Βραζιλίας. Τα πρώτα πέντε έτη της δημοκρατίας είναι μια στρατιωτική δικτατορία, αλλά το 1894 εκλέγεται ο πρώτος Πρόεδρος της Βραζιλίας. Για τις επόμενες τέσσερις δεκαετίες η προεδρία αλλάζει τα χέρια ειρηνικά μέσα εκλογές. Ωστόσο, το μικρό εκλογικό σώμα, καθιστά το καθεστώς περισσότερο ολιγαρχία παρά δημοκρατία.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται εντυπωσιακά στις παράκτιες περιοχές, κυρίως, λόγω της μεγάλης κλίμακας μετανάστευσης, ειδικότερα από την Πορτογαλία, την Ισπανία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Η παραγωγή του καφέ, αντικαθιστά τη ζάχαρη ως πυλώνας της οικονομίας και του εμπορίου, καλύπτοντας το 50% των εξαγωγών της Βραζιλίας μέχρι και το 1908, και δίνοντας ακόμα μεγαλύτερο βάρος στις νότιες περιοχές του Rio de Janeiro και Sao Paulo. Κατά την περίοδο, μάλιστα, μεταξύ 1894 και 1930, οι Rio de Janeiro, Sao Paulo και Minas Gerais κυριαρχούν στο πολιτικό σύστημα⁵.

IV. Η ΝΕΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Ο 20ός αιώνας χαρακτηρίζεται στο μεγαλύτερο μέρος του από έντονη πολιτική αστάθεια, με συνεχή διαδοχή κυβερνήσεων ως αποτέλεσμα πραξικοπημάτων και παραιτήσεων προέδρων και έντονη παρουσία του στρατού στην πολιτική ζωή της χώρας. Η περίοδος 1930 έως και 1984 σημαδεύεται από τέτοιου είδους πολιτικές κρίσεις από τη μια πλευρά, και από την προσπάθεια εκβιομηχάνισης και φιλελεύθερων κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων από την άλλη. Είναι η περίοδος κατά την οποία αρχίζει η διαμορφώνεται η σύγχρονη Βραζιλία.

⁵ www.international-relations.com , Bond University Australia

Το 1930, είναι η χρονολογία εκκίνησης μιας πορείας βιομηχανοποίησης και εκσυγχρονισμού της Βραζιλίας ενώ παράλληλα η ελίτ των ισχυρών ιδιοκτητών γης χάνει την εξουσία που κατείχε μέχρι τότε στα εσωτερικά της χώρας⁶. Αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος στην πολιτική ζωή της Βραζιλίας αναδεικνύεται ο Getulio Vargas, ο οποίος διατηρείται στην εξουσία την περίοδο 1930-1945 μετά το πραξικόπημα, και από το 1951 έως το θάνατό του το 1954⁷, μέσα από εκλογές. Η προεδρία του Vargas σηματοδοτεί για τους περισσότερους μελετητές την αρχή της νέας Βραζιλίας. Την περίοδο αυτή, τίθενται οι βάσεις της σύγχρονης Βραζιλίας σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Από τα πρώτα μέτρα που αποφασίζει ο Vargas, ξεχωρίζει αναμφισβήτητα η συγκέντρωση της πολιτικής και διοικητικής εξουσίας στην πρωτεύουσα. Οι αποφάσεις λαμβάνονται, πλέον από την κεντρική εξουσία, και οι κυβερνήτες επωμίζονται το έργο της εκτέλεσης των όποιων αποφάσεων⁸. Σημαντικά βήματα στην εκμοντερνισμό και την πρόοδο της χώρας αποτελεί και η ίδρυση δύο νέων υπουργείων, του Υπουργείου Εργασίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου και του Υπουργείου Παιδείας και Υγείας. Με τις παραπάνω κινήσεις ο Vargas, κατάφερε να κερδίσει τη στήριξη τόσο της εργατικής όσο και της μεσαίας τάξης και σε συνδυασμό με την απομάκρυνση των πολιτικών του αντιπάλων από θέσεις εξουσίας, διατηρήθηκε στην εξουσία για 18 ολόκληρα χρόνια συνολικά, το δεύτερο μεγαλύτερο διάστημα στην ιστορία της Βραζιλίας μετά τη βασιλεία του Pedro II. Παράλληλα με την μεταρρυθμιστική προσπάθεια της περιόδου αυτής, από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 έως το 1955 η χώρα αντιμετωπίζει πολλές πολιτικές κρίσεις και εναλλαγές στην εξουσία με κοινό παρονομαστή το καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε ο στρατός.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 ιδρύονται τα πρώτα πανεπιστήμια στην χώρα, ψηφίζεται το νέο σύνταγμα του 1934, και προωθούνται μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Στην οικονομία, ωστόσο, η κατάσταση είναι διαφορετική. Η κρίση του 1929, επηρεάζει και τη βραζιλιάνικη οικονομία και οι εξαγωγές καφέ μειώνονται δραματικά. Αποφασίζεται να αγοράσει το κράτος το πλεόνασμα της σοδειάς και να καταστρέψει μέρος αυτής προκειμένου να μειωθεί η προσφορά και να διατηρηθούν οι τιμές. Η κατάσταση, όμως, δεν βελτιώνεται. Παράλληλα, η διεθνής πολιτική συγκυρία, με την άνοδο τόσο φασιστικών-ναζιστικών όσο και κομμουνιστικών καθεστώτων επηρεάζει και αυτή με τη σειρά της την πολιτική ζωή της χώρας. Ο Vargas αντιμετωπίζει το 1935 την κομμουνιστική κίνηση που αναπτύχθηκε στη χώρα και απειλεί ακόμα και με βίαιη ανατροπή του καθεστώτος, χωρίς όμως να προβεί σε τέτοιου είδους προσπάθεια, και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους αντιμετωπίζει την απόπειρα πραξικοπήματος από το εκτός νόμου φασιστικό κίνημα της

⁶ Roett R., σελ. 37

⁷ Στις 24 Αυγούστου 1954, ο Vargas αυτοκτόνησε, εν μέσω έντονης πολιτικής κρίσης στο εσωτερικό της χώρας, όπως θα αναλυθεί παρακάτω

⁸ Ο.π., σελ. 38

χώρας⁹. Αποτέλεσμα, της πολιτικής αναταραχής ήταν η διακήρυξη της χώρας σε κατάσταση πολέμου και η ματαίωση των προβλεπόμενων από το Σύνταγμα του 1934 προεδρικών εκλογών που θα διεξάγονταν το 1938. Έτσι, στις 15 Νοεμβρίου του 1937, ο Vargas, ανακοινώνει το σχηματισμό του «νέου κράτους», χωρίς ωστόσο ιδιαίτερη αντίδραση στο εσωτερικό.

Το «νέο κράτος» ήταν στην πραγματικότητα η συνέχιση της πολιτικής που εγκαινιάστηκε στις αρχές της δεκαετίας, με περαιτέρω μετατόπιση αρμοδιοτήτων στην κεντρική εξουσία, έμφαση στη μεσαία τάξη και εκβιομηχάνιση της χώρας¹⁰. Για άλλη μια φορά, οι διεθνείς εξελίξεις επηρεάζουν την πολιτική κατάσταση στη χώρα. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την προσχώρηση στο άρμα των συμμάχων, άρχισε να αμφισβητείται το καθεστώς, δεδομένου ότι στο εσωτερικό κυριαρχούσε μια δικτατορία η οποία στο εξωτερικό πολεμούσε για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στην Ευρώπη έναντι των φασιστικών καθεστώτων. Σημαντικό ρόλο στην αλλαγή που θα ερχόταν στο εσωτερικό διαδραμάτισε το φοιτητικό κίνημα, το οποίο κράτησε σκληρή στάση εναντίον του καθεστώτος μέσα από ψηφίσματα στις φοιτητικές συνελεύσεις και με την διεξαγωγή διαδηλώσεων¹¹. Έχοντας αντιληφθεί στις κοινωνικές εξελίξεις, ο Vargas, προωθεί νέο εκλογικό νόμο και προγραμματίζει εκλογές για τον Μάιο του 1945. Ως εκ τούτου, και για πρώτη φορά στην ιστορία της Βραζιλίας ιδρύονται πολιτικά κόμματα: το κεντροδεξιό Εθνικό Δημοκρατικό (National Democratic Union - UDN), το Σοσιαλδημοκρατικό (Social Democratic Party - PSD) και το Εργατικό Κόμμα (Brazilian Labor Party - PCB).

Δεν θα ήταν όμως ο Vargas εκείνος που θα οδηγούσε τη Βραζιλία σε δημοκρατικές εκλογές. Δύο αποφάσεις του σχετικά με την ημερομηνία διεξαγωγής των τοπικών εκλογών και την αντικατάσταση του αρχηγού της αστυνομίας του Rio de Janeiro από τον αδερφό του, δίνουν αφορμή να αντιδράσει ο στρατός και να ζητήσει την παραίτησή του με αποτέλεσμα, ο Vargas όντως να παραιτηθεί από την προεδρία και να αποσύρει την υποψηφιότητά του στις επικείμενες εκλογές. Νικητής των εκλογών αναδεικνύεται ο στρατηγός Eurico Gaspar Dutra, υποψήφιος με το PSD. Η νέα κυβέρνηση είναι συντηρητική και οπισθοδρομική τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Για παράδειγμα προχωρά τόσο σε μείωση των δικαιωμάτων του Κομμουνιστικού Κόμματος, τασσόμενη με το ιδεολογικό άρμα των Η.Π.Α. στον Ψυχρό Πόλεμο, όσο και σε ευνοϊκές για τους γαιοκτήμονες οικονομικές ρυθμίσεις αντίστοιχα¹². Δεν αποτέλεσε έκπληξη, λοιπόν, η επικράτηση του Vargas στις προεδρικές εκλογές του 1951 και η εκ νέου άνοδός του στην εξουσία.

⁹ Τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, ωστόσο, το φασιστικό κόμμα ήταν εντός νόμου και υποστήριζε το καθεστώς Vargas.

¹⁰ Το 1946 κατασκευάστηκε και το πρώτο ορυχείο χάλυβα της Βραζιλίας

¹¹ Roett R., σελ.43

¹² Ο.π., σελ. 45

Μένοντας πιστός στην εκσυγχρονιστική πορεία που είχε ξεκινήσει ο ίδιος, κατά τη διάρκεια της θητείας του, μεταξύ άλλων, ιδρύει το 1952 την Εθνική Τράπεζα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, η οποία και θα υποστήριζε τη εκβιομηχάνιση της χώρας και εθνικοποιεί την παραγωγή πετρελαίου παράλληλα με την ίδρυση της κρατικής εταιρείας πετρελαίου Petrobras¹³. Η θητεία, όμως της κυβέρνησης Vargas, έμελε να είναι σύντομη. Το καλοκαίρι του 1954, εν μέσω έντονης πολιτικής κρίσης, πραγματοποιείται απόπειρα δολοφονίας εναντίον δημοσιογράφου προσκείμενου στην αντιπολίτευση. Αντ' αυτού, θύμα της απόπειρας πέφτει ένας νέος αξιωματικός της αεροπορίας. Το γεγονός αυτό πυροδότησε τις αντιδράσεις εναντίον του Προέδρου, και ο στρατός ζήτησε για ακόμα μια φορά την παραιτήσή του. Απομονωμένος και απογοητευμένος, ο Vargas αυτοκτονεί στις 24 Αυγούστου 1954.

Μέσα σε αυτό το δύσκολο κλίμα, προκηρύσσονται εκλογές για τον Οκτώβριο του 1955, τις οποίες και κερδίζει ο κοινός υποψήφιος των PSD και PCB, Juscelino Kubitschek, τον οποίο διαδέχτηκε στην εξουσία ο Janio Quadros. Κατά τη διάρκεια της θητείας των δύο αυτών προέδρων προωθήθηκαν ακόμα περισσότερο κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις χωρίς τις πολιτικές αναταραχές της προηγούμενης περιόδου. Τα σημαντικότερα πολιτικά κόμματα της Βραζιλίας, το συντηρητικό UDN, το προοδευτικό PSD, το εργατικό PTB αλλά και Κομμουνιστικό Κόμμα (PCB) συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή της χώρας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου¹⁴. Ο ίδιος ο Kubitschek συμβάλλει αποφασιστικά στην δημιουργία της εικόνας της Βραζιλίας ως αναδυόμενη δύναμη χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο διακυβέρνησης έντονα εθνικιστικό και προοδευτικό με σκοπό να δώσει ώθηση στην βιομηχανική βάση της Βραζιλίας, με τη δημιουργία εργοστασίων χάλυβα και αυτοκινήτων και έργα στις υποδομές. Οι μεταρρυθμίσεις του Kubitschek ενθάρρυναν την εσωτερική αγορά και αποτέλεσαν τη βάση για διαρκή ανάπτυξη της χώρας¹⁵. Για παράδειγμα, μέχρι το 1997, η Βραζιλία παρήγε 2 εκατομμύρια οχήματα ετησίως, ταξινομώντας την ως την όγδοη μεγαλύτερη σε παραγωγή¹⁶.

Ο Kubitschek ακολούθηθηκε από τον Quadros που επιδίωξε επίσης να συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας βιομηχανικής, αποδοτικής Βραζιλίας, αλλά η θητεία του σημαδεύεται από ακόμα μία έντονη οικονομική και πολιτική αναταραχή, η οποία συνεχίστηκε κάτω από την ακόλουθη προεδρία του Goulart. Ο Πρόεδρος Goulart επιδίωξε να κινητοποιήσει την αριστερά και τα συνδικάτα, κάτι που θεωρήθηκε υπονόμευση από πλευράς της στρατιωτικής

¹³ Ο ρόλος και η ιστορία της Petrobras θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο

¹⁴ Αν και το PCB απαγορεύθηκε το 1947

¹⁵ Gordon L., σελ. 41

¹⁶ Ο.π.

ιεραρχίας, σε συνδυασμό με την άμεση έκκληση που απηύθυνε προς τους λοχίες για ανυπακοή διαταγών εάν δεν ήταν προς το συμφέρον του έθνους¹⁷. Μέσα σε αυτό το κλίμα, ο Goulart παραμένει στην εξουσία μόλις για δύομιση χρόνια και τελικώς ανετράπη από το στρατό¹⁸.

Η στρατιωτική επέμβαση του 1964 διαφέρει από οποιεσδήποτε άλλες του παρελθόντος (1889, 1930, 1937, 1945, 1954, 1961). Με την αναθεώρηση του συντάγματος δόθηκαν περισσότερες εξουσίες στον, προερχόμενο από το στρατό Πρόεδρο. Από το 1964 ο στρατιωτικός επιχειρεί να συντρίψει την αριστερά, νομιμοποιούμενος από τη νέα νομοθεσία που επέτρεπε τις αστυνομικές και στρατιωτικές έρευνες για την αντιμετώπιση ενεργειών εναντίον του κράτους¹⁹. Ταυτόχρονα κηρύσσονται παράνομες οι φοιτητικές οργανώσεις, κλείνουν πολλά εργατικά συνδικάτα, και αριστεροί πολιτικοί φυλακίζονται²⁰. Στην προσπάθεια να καταστείλει τις έντονες κοινωνικές αντιδράσεις του 1968, συμπεριλαμβανομένων των διαδηλώσεων φοιτητών και της μεσαίας τάξης καθώς και της ανάπτυξης αστικών ανταρτικών ομάδων, ο στρατός γίνεται ακόμα πιο καταπιεστικός, με βασανιστήρια και εκτελέσεις πολιτικών αντιπάλων. Το Κογκρέσο κλείνει και ο Πρόεδρος είχε τη δύναμη να δρα εκτός θεσμικού πλαισίου²¹. Με το θάνατο του Προέδρου Costa e Silva, την εξουσία αναλαμβάνει ο Medici το 1969, ο οποίος και προκηρύσσει εκλογές το 1970. Η πόλωση της βραζιλιάνικης κοινωνίας και ο φόβος που προκάλεσε η δράση των ανταρτών στη μεσαία τάξη οδήγησαν σε επικράτηση του Medici. Παρά την καταπιεστική φύση του καθεστώτος, η οικονομική ανάπτυξη που επιτεύχθηκε στα χρόνια του Medici, του προσέφερε εσωτερική νομιμοποίηση.

V. ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Μετά από μια 25ετή περίοδο στρατιωτικής διαχείρισης της εξουσίας υπήρξε μόνο μια βαθμιαία επιστροφή στη δημοκρατική και φιλελεύθερη ομαλότητα από το 1975 ως το 1984²² και μόλις το 1989 διεξάγονται οι πρώτες άμεσες προεδρικές εκλογές. Ήταν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (1964-1985) όπου η σχέση συνεργασίας της Βραζιλίας με τις ΗΠΑ φτάνει στην κορύφωσή της. Το 1985, διεξήχθησαν με προεδρικές εκλογές, χωρίς όμως άμεσο χαρακτήρα. Το 1988, είχαμε την ψήφιση νέου συντάγματος - αντίδρασης στο στρατιωτικό

¹⁷ Ο.π., σελ. 51

¹⁸ Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι το εν λόγω πραξικόπημα υποβοηθήθηκε από τις Η.Π.Α., οι οποίες ανησυχούσαν για τον αριστερό προσανατολισμό του Goulart και την εξωτερική πολιτική

¹⁹ Roett R., σελ. 57

²⁰ Ο.π.

²¹ Ο.π., σελ. 62

²² Gordon L., σελ. 9

καθεστώς. Το Σύνταγμα προσφέρει προστασία όχι μόνο για τα ζωτικής σημασίας αστικά δικαιώματα και ελευθερίες αλλά και για κοινωνικά και οικονομικά προνόμια. Απουσίασαν, ωστόσο, κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ουσιαστικές για πλήρη εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό της χώρας²³.

Στις εκλογές που διεξάγονται το 1989 κύριοι αντίπαλοι ήταν ο Fernando Collor de Mello και ο μετέπειτα Πρόεδρος Lula Inacio da Silva, στην πρώτη από τις τέσσερις προσπάθειές του να εκλεγεί, με τον πρώτο να αναδεικνύεται νικητής. Η θητεία, εντούτοις, διαρκεί μόλις 3 έτη, καθώς το 1992 αναγκάζεται να παραιτηθεί μετά υπό το βάρος σκανδάλων για διαπλοκή και δωροδοκία που ακολουθήθηκαν από επίσημη διερεύνηση και απεμπόληση των πολιτικών του δικαιωμάτων²⁴. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, έθεσε σε εφαρμογή ένα σχέδιο ανασυγκρότησης της βραζιλιάνικης οικονομίας, το οποίο θα μείνει γνωστό στην ιστορία ως «Collor Plan» σε μια προσπάθεια να αντιστρέψει το ρυθμό ανάπτυξης που κυμαινόταν στο -4,5% το 1990²⁵ να καταπολεμήσει τον υπερπληθωρισμό που έφτανε μέχρι και το 25%²⁶.

Τον Collor διαδέχεται ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησής του Itamar Franco, ο οποίος με υπουργό Οικονομικών τον μετέπειτα πρόεδρο Fernando Henrique Cardoso, συνέχισε την προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής και οικονομικής ανάπτυξης.

Με την εκλογή του Cardoso το 1994, ξεκινά μια νέα εποχή στην πολιτική και οικονομική ζωή της Βραζιλίας. Ο υπερπληθωρισμός και οι βαθιές δημοσιονομικές δυσκολίες που προκλήθηκαν από την κρίση χρέους της δεκαετίας του 1980, έπεισαν τους Βραζιλιάνους να στηρίξουν τις μεταρρυθμίσεις²⁷. Η κυβέρνηση Cardoso υποστηρίχθηκε από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (PSDB), το κεντροδεξιό Φιλελεύθερο Κόμμα (PFL) και το Εργατικό Κόμμα (PTB), και εφάρμοσε ένα αποτελεσματικό οικονομικό πρόγραμμα σταθεροποίησης, το «Real Plan»²⁸, που κατάφερε να επιβραδύνει σημαντικά τον πληθωρισμό των αρχών της δεκαετίας του '90 και να μειώσει τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που ταλάνιζαν τη χώρα. Επιπλέον, παρείχε στη χώρα και την κοινωνία το όραμα και την πίστη που χρειαζόταν και της έλειπε εδώ και δεκαετίες²⁹.

Η επιτυχία του οικονομικού του προγράμματος εξασφαλίζει στον Cardoso την επανεκλογή του το 1998. Όπως θα δούμε παρακάτω³⁰, όμως, οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις

²³ Ο.π., σελ. 3

²⁴ Roett R., σελ. 8

²⁵ Economic Survey of Latin America, 1997, σελ. 24

²⁶ Η οικονομική πορεία της Βραζιλίας αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας.

²⁷ Font M., Spanakos P., σελ. 4

²⁸ Real από την ονομασία του νομίσματος της χώρας

²⁹ Roett R., σελ. 90

³⁰ Βλ. σελ.

επηρεάζουν αρνητικά την αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Τα φορολογικά μέτρα που αποφασίζονται και η διαφαινόμενη αποτυχία των μεταρρυθμίσεων να συναντήσουν τις προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί από τον ίδιο στη βραζιλιάνικη κοινωνία έπληξαν την κυβέρνηση Cardoso. Ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε στην κοινωνία η ανάγκη για αλλαγή.

Καρπός αυτής της ανάγκης, ήταν η εκλογή του Lula στην προεδρία της χώρας. Ο Lula, παρέμεινε στην εξουσία για δύο τετραετίες, απολαμβάνοντας υψηλά επίπεδα δημοτικότητας και κοινωνικής νομιμοποίησης και οδηγώντας τη χώρα σε μία εποχή, κατά την οποία όχι μόνο αναπτύσσεται οικονομικά αλλά και αποκτά ρόλο και λόγο στη διεθνή πολιτική. Τον Lula διαδέχτηκε στις προεδρικές εκλογές του 2010, η συνεργάτης του Dilma Vana Rousseff, και έγινε η πρώτη γυναίκα πρόεδρος στην ιστορία της χώρας.

ΜΕΡΟΣ 2: Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Η ανάλυση του ρόλου που διαδραματίζει η Βραζιλία στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, θα βασιστεί πάνω στη θεωρία της ισχύος. Στο άναρχο διεθνές σύστημα, όπου δεν υπάρχει κοινά αποδεκτή ανώτερη αρχή, η οποία να επιβάλλει κανόνες και συμπεριφορές στα κράτη, η ισχύς του κάθε κράτους καθορίζει τη συμπεριφορά και τις σχέσεις του με τα υπόλοιπα κράτη, προς όφελος των αντικειμενικών σκοπών του. Το ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι το εξής: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που καθιστούν ένα κράτος ισχυρό και το κατατάσσουν στην ανάλογη θέση της διεθνούς κατανομής ισχύος?

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Η ετυμολογική έννοια της ισχύος είναι η δυνατότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας να ασκεί επιρροή ή επιβολή σε ένα σύνολο. Αναζητώντας, όμως, κανείς τον ορισμό της ισχύος στη βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων, θα βρεθεί μπροστά σε πλήθος ορισμών. Για τον R. Aron, ο ορισμός που δίνει για την ισχύ στη διεθνή πολιτική δεν απέχει πολύ από την ετυμολογική της έννοια, καθώς ορίζει την ισχύ ως την «ικανότητα μιας πολιτικής μονάδας να επιβάλλει τη θέλησή της στις υπόλοιπες»³¹. Βάσει του ορισμού αυτού, ο Aron διακρίνει την ισχύ σε επιθετική και αμυντική, στρατιωτική δύναμη συλλογικότητας και ισχύ αυτής και τέλος σε χρήση βίας και ισχύ. Κάνει, επίσης, και άλλη μια διάκριση της ισχύος σε ισχύ σε

³¹ Aron R., σελ. 47

περίοδο ειρήνης και περίοδο πολέμου. Η πρώτη μπορεί να αναλυθεί βάσει συντελεστών όπως το γεωγραφικό περιβάλλον, οι πόροι και η ικανότητα για δράση καθώς και από τα διάφορα μέσα των οποίων η χρήση αναγνωρίζεται όπως νόμιμη από τη διεθνή συνήθεια, ενώ η δύναμη σε περίοδο πολέμου συνίσταται πρωτίστως στη στρατιωτική δύναμη και τη χρήση της. Ο Η. Κουσκουβέλης, προχωρά με τη σειρά του και αυτός σε εννοιολογική διάκριση της ισχύος, η οποία μπορεί να εκφραστεί ως χρήση βίας, επιρροή και ή εξουσία³². Κατά τον E. Carr, η ισχύς διακρίνεται σε τρεις αλληλοεξαρτώμενες κατηγορίες την στρατιωτική, οικονομική και ισχύ της πειθούς, οι οποίες και αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της ενιαίας πολιτικής ισχύος³³. Όποια μορφή, εντούτοις, και να έχει, η ισχύς αποτελεί το στόχο της διεθνούς πολιτικής δράσης. Ο Η. Morgenthau προχωρά ένα βήμα παραπέρα την αντίληψη αυτή, υποστηρίζοντας ότι η διεθνής πολιτική είναι ουσιαστικά μια πάλη για ισχύ³⁴.

II. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΙΣΧΥΟΣ

Όπως και στην περίπτωση της εννοιολογικής ερμηνείας της ισχύος, έτσι και στον προσδιορισμό των συντελεστών της, οι αναλύσεις ποικίλουν. Ο Η. Κουσκουβέλης, απαριθμεί τις δυνατότητες των κρατών με βάση τους υλικούς ή αντικειμενικούς, τους λειτουργικούς και τους υποκειμενικούς συντελεστές³⁵. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου και οι ένοπλες δυνάμεις. Οι λειτουργικοί συντελεστές που επηρεάζουν την ισχύ ενός κράτους είναι το πολιτικό σύστημα, η διοίκησή του, η ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης και η θέση του στο διεθνές σύστημα, ενώ, τέλος, στους υποκειμενικούς συντελεστές ανήκουν ηγεσία και το διεθνές κύρος του κράτους. Η ανάλυση του Η. Morgenthau, όπως παρουσιάστηκε και αναλύθηκε στο έργο του «Politics Among Nations: The struggle for power and peace» καταλήγει στους εξής εννιά συντελεστές ισχύος: γεωγραφία, πληθυσμός, φυσικές πηγές πλούτου, βιομηχανική ικανότητα, στρατιωτική προετοιμασία, εθνική ομοιογένεια, φρόνημα, ποιότητα της διπλωματίας και ποιότητα διακυβέρνησης.

Η κατηγοριοποίηση των συντελεστών ισχύος στην οποία θα βασιστεί η παρούσα εξέταση της ισχύος και του διεθνούς ρόλου της Βραζιλίας, προκύπτει μέσα από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας και τις σύγχρονες εξελίξεις της διεθνούς πολιτικής. Βάσει αυτής της μελέτης προτείνονται και αναλύονται η γεωγραφία του κράτους, ο πληθυσμός, οι φυσικές

³² Κουσκουβέλης Η., σελ. 141

³³ Carr E., σελ. 154

³⁴ Morgenthau H., σελ. 29

³⁵ Βλ. Κουσκουβέλης Η., σελ. 148-186

πηγές πλούτου, η οικονομία, οι ένοπλες δυνάμεις, η πριότητα της διπλωματίας, το πολιτικό σύστημα, το διεθνές κύρος και η ηγεσία του κράτους.

Γεωγραφία

Η γεωγραφία ενός κράτους, ως συντελεστής ισχύος, προσδιορίζεται από την έκταση, την εδαφικότητα, το κλίμα και τη στρατηγική της τοποθεσία. Τα μεγαλύτερα κράτη τείνουν να έχουν πλεονέκτημα, όμως από μόνη της η έκταση ενός κράτους δεν εξασφαλίζει αύξηση της ισχύος του και *vice versa*. Εντούτοις, μπορεί να αποτελέσει σταθερό παράγοντα πάνω στον οποίο μπορεί βασιστεί η εθνική ισχύς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ρωσία, το μέγεθος και η μορφολογία της οποίας αποτελούν σταθερή πηγή ισχύος, και μάλιστα της επέτρεψαν πολλάκις στο παρελθόν να αντικρούσει κάθε προσπάθεια στρατιωτικής κατάκτησης από ξένους. Παράλληλα, η γεωγραφία επηρεάζει τη χάραξη, την υιοθέτηση και την εκτέλεση της κρατικής πολιτικής. Η γειτνίαση με φιλικά κράτη αποτελεί πλεονέκτημα καθώς προσφέρει ασφάλεια, ευκαιρίες για συνεργασία και πιθανή υποστήριξη σε περίπτωση ανάγκης, ενώ από την άλλη, η γειτνίαση με αντίπαλο ισχυρό κράτος ή κράτη, ενδέχεται να αποδειχθεί μειονέκτημα για την ισχύ του κράτους³⁶, και να δημιουργήσει ανταγωνισμό μεταξύ τους.

Πληθυσμός

Το μέγεθος και η ποιότητα του πληθυσμού συνιστούν ποσοτικό συντελεστή ισχύος για την πολιτική μιας χώρας. Το γεγονός αυτό δε σημαίνει ότι τα πολυπληθή κράτη είναι *de facto* και πιο ισχυρά. Η σημασία του πληθυσμού στην διαμόρφωση της ισχύος έγκειται σε δύο παραμέτρους. Πρώτον, ένα κράτος με μεγάλο πληθυσμό μπορεί να οργανώσει σε καιρό ειρήνης ή πολέμου έναν αντίστοιχο μεγέθους στρατό με δυνατότητα αναπλήρωσης τυχόν ανθρώπινων απωλειών, και δεύτερον, γιατί ένα μεγάλο σε πληθυσμό κράτος είναι πολύ δύσκολο να κατακτηθεί και να ελεγχθεί σε καιρό πολέμου από έναν εισβολέα που δεν διαθέτει ανάλογα πληθυσμιακή δύναμη μεγάλη τεχνολογική υπεροχή. Η πληθυσμιακή μάζα ενός κράτους αποτελεί συντελεστή ισχύος και για το λόγο ότι προσφέρει το απαραίτητο για την βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας ανθρώπινο δυναμικό³⁷.

Φυσικές πηγές πλούτου

³⁶ Ό.π., σελ.156-157

³⁷ Η σημασία της βιομηχανικής ανάπτυξης ως συντελεστής ισχύος αναλύεται παρακάτω

Ως φυσικές πηγές πλούτου μπορούμε να ορίσουμε το σύνολο των φυσικών πόρων που εξυπηρετούν τις ανάγκες του πληθυσμού και τα συμφέροντα του ίδιου του κράτους. Σε αυτές περιλαμβάνονται η αγροτική παραγωγή, οι πρώτες ύλες και οι πηγές ενέργειας. Ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος διαχειρίζεται τους φυσικούς του πόρους, σε συνδυασμό με την διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού του μπορεί να αποτελέσει πλεονέκτημα ή μειονέκτημα στην ισχύ του εν λόγω κράτους. Στην εποχή της αλληλεξάρτησης, η ύπαρξη πηγών πλούτου σημαίνει λιγότερη εξάρτηση έναντι των υπόλοιπων παραγόντων του διεθνούς συστήματος και, κατά συνέπεια, μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στη χάραξη εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής³⁸.

Η διατροφική επάρκεια του κράτους αποτελούσε ανέκαθεν κεντρικό στόχο της εθνικής πολιτικής των κρατών. Επανέρχεται, όμως δριμύτερο, στην σύγχρονη εποχή, με την επισιτιστική κρίση να αναδεικνύει τη διατροφική ασφάλεια σε πρωτεύων ζήτημα του διεθνούς συστήματος³⁹. Τα αίτια της κρίσης μπορούν να συνοψιστούν στα εξής βασικότερα: την αύξηση της ζήτησης εξαιτίας της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού και της κατανάλωσης, την δραματική άνοδο της τιμής του πετρελαίου, η οποία έχει σκαρφαλώσει στα 115 δολάρια ανά βαρέλι και τέλος την κλιματική αλλαγή⁴⁰. Ως εκ τούτου, διαπιστώνεται ότι ένα κράτος χωρίς γεωργική αυτάρκεια είναι επιρρεπές σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα και αυξάνεται ο βαθμός εξάρτησής του από διεθνείς παράγοντες και δρώντες. Αντιστρόφως, η διατροφική κυριαρχία και αυτάρκεια ενός κράτους είναι προφανές ότι ενισχύει τη θέση του στη διεθνή πολιτική και το διεθνές εμπόριο προσφέροντας πολιτικά και οικονομικά πλεονεκτήματα, αντίστοιχα, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη.

Εξαιρετικά σημαντικοί ως συντελεστής ισχύος είναι και οι φυσικοί πόροι και πλουτοπαραγωγικές πηγές του κράτους, τόσο σε καιρό ειρήνης για την βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη του όσο και σε καιρό πολέμου για την πολεμική βιομηχανία. Περιλαμβάνουν τις πρώτες ύλες απαραίτητες για τη βιομηχανική παραγωγή, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως ηλιακή και αιολική ενέργεια και βιομάζα και τις μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου και γαιάνθρακες.

Ο έλεγχος των κοιτασμάτων πετρελαίου, ειδικότερα, αποτελεί διαχρονικά ισχυρό όπλο οικονομικής αλλά και πολιτικής δύναμης των κρατών. Για παράδειγμα, η πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974 επιβεβαίωσε αυτόν τον κανόνα. Τότε, τα κράτη-παραγωγοί πετρελαίου προχώρησαν σε εμπάργκο αντιδρώντας στην αμερικανική απόφαση εφοδιασμού του ισραηλινού στρατού κατά τη διάρκεια του πολέμου του Yom Kippur, και προκαλώντας

³⁸ Κουσκουβέλης Η., σελ. 164

³⁹ Υπολογίζεται ότι η κρίση αυτή έχει σπρώξει περισσότερους από 100 εκατομμύρια ανθρώπους πιο βαθιά στη φτώχεια δημιουργώντας φόβους για έντονες κοινωνικές αναταραχές στον αναπτυσσόμενο κόσμο

⁴⁰ Krugman P., στο www.tovima.gr

δραματική αύξηση των τιμών και διεθνή ύφεση στις αγορές. Ταυτόχρονα, η ζήτηση πετρελαίου αυξάνεται σε παγκόσμια κλίμακα και προβλέπεται να αυξηθεί κατά 50% τα επόμενα είκοσι χρόνια⁴¹. Είναι, λοιπόν, προφανές, ότι όσο δεν εντείνονται οι προσπάθειες για απεξάρτηση της διεθνούς οικονομίας από το πετρέλαιο και για διαφοροποίηση των πηγών ενεργειακής προμήθειας από τις χώρες εισαγωγής, τόσο τα αποθέματα θα συνεχίσουν να μειώνονται και οι χώρες-παραγωγοί θα ενισχύουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα. Από την άλλη, ενισχύεται κατά τον ίδιο τρόπο και η σημασία των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, ως υποκατάστατου ή τουλάχιστον συμπληρωματικού αγαθού, για την αύξηση της ισχύος του κράτους. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η ύπαρξη και η διαχείριση των φυσικών πόρων, σε συνάρτηση βέβαια με την βιομηχανική και τεχνολογική πρόοδο του κράτους που επιτρέπει την απαραίτητη κατεργασία τους, συμβάλλουν και αυτά με τη σειρά τους στην μεγαλύτερη ανεξαρτησία του από διεθνείς παράγοντες.

Οι πλουτοπαραγωγικές πηγές ενός κράτους επηρεάζουν αναμφίβολα και την στρατιωτική ισχύ ενός κράτους. Στην εποχή των πυρηνικών όπλων, ιδιαίτερη σημασία στην ενίσχυση της ισχύος ενός κράτους διαδραματίζει ο έλεγχος των κοιτασμάτων ουρανίου. Η δυνατότητα κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής από το ουράνιο έχει αλλάξει την ιεραρχία των κρατών σε επίπεδο σχετικής ισχύος καθώς προσφέρουν στο πυρηνικό κράτος εγγύηση της ανεξαρτησίας και της φυσικής του ακεραιότητας αφού ακόμα και το πλέον ισχυρό κράτος θα διστάσει προτού επιτεθεί στο πλέον μικρό που είναι, όμως, εξοπλισμένο με πυρηνικά⁴². Παρά τις κατά καιρούς αμφισβητήσεις της σχετικότητας μιας τέτοιας ιεράρχησης στη μεταψυχροπολεμική εποχή, η ίδια η διάδοση των πυρηνικών όπλων στις μέρες μας αποδεικνύει το αντίθετο.

Οικονομία

Η οικονομική ισχύς περιλαμβάνει τη βιομηχανική παραγωγή, το μέγεθος και την ποιότητα του εργατικού δυναμικού, την τεχνολογική πρόοδο, τις εμπορικές και τις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες του κράτους καθώς και το σύνολο των εσόδων που προκύπτουν από τα παραπάνω.

Η βιομηχανική παραγωγή του κράτους τού παρέχει, πρώτα από όλα, αυτάρκεια προϊόντων μειώνοντας, κατά συνέπεια, την εξάρτησή του από τα υπόλοιπα κράτη, ενώ παράλληλα με την υιοθέτηση της κατάλληλης εμπορικής πολιτικής απολαμβάνει έσοδα αλλά και ενίσχυση της θέσης του στο διεθνές σύστημα. Μέσω της εξειδίκευσης των προϊόντων και του διεθνούς εμπορίου ένα κράτος μπορεί να έχει περισσότερα οφέλη ακόμα και από όσα θα είχε μέσω της εδαφικής επέκτασης⁴³. Για παράδειγμα, ένα κράτος που κατέχει μεγάλο μερίδιο

⁴¹ Ρουμελιώτης Π., 2006, σελ. 197

⁴² Gilpin R., σελ. 358

⁴³ Ο.π., σελ. 228

στο διεθνές εμπόριο, έχει μεγαλύτερη διαπραγματευτική δυνατότητα στους οικονομικούς οργανισμούς και στη λήψη αποφάσεων. Η δυνατότητα αυτή διαχέεται και σε πολιτικό επίπεδο.

Η οικονομική ανάπτυξη αποτελούσε ανέκαθεν σημαντικό παράγοντα μέτρησης της ισχύος ενός κράτους, αρχικά ως απαραίτητο εργαλείο για την ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας και την ενδυνάμωση της στρατιωτικής ισχύος του κράτους, στη συνέχεια, όμως, ως αυτόνομος συντελεστής. Πιο συγκεκριμένα, με την επικράτηση της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς, ο ρόλος που διαδραματίζει η οικονομική μεγέθυνση στη διεθνή κατανομή ισχύος είναι ιδιαίτερα ενισχυμένος με όλο και περισσότερα κράτη να έχουν ως κυρίαρχο αντικειμενικό σκοπό την επέκταση της επιρροής τους στην παγκόσμια οικονομία⁴⁴ και η οικονομική επέκταση αποτελεί έναν από τους αντικειμενικούς σκοπούς των κρατών. Τα αυξημένα έσοδα που προκύπτουν από μια ισχυρή οικονομία, δίνουν τη δυνατότητα στο κράτος να χαράσσει την κοινωνική και εξωτερική του πολιτική και να διαθέτει τα απαραίτητα για την εφαρμογή της κονδύλια χωρίς αυτό να έχει αρνητικές συνέπειες στους υπόλοιπους τομείς δράσης του⁴⁵. Αντίθετα, ένα κράτος με δημοσιονομικά και διαρθρωτικά προβλήματα, είναι πιο ευάλωτο στις διεθνείς πιέσεις και παρεμβάσεις ακόμα και στην εσωτερική του πολιτική. Η μείωση της ισχύος του κράτους λόγω οικονομικών προβλημάτων είναι ιδιαίτερα εμφανής στις μέρες μας, με την κρίση που αντιμετωπίζουν πολλές χώρες. Ένα κράτος με μεγάλο εξωτερικό χρέος οδηγείται στην εξάρτηση από διεθνείς παράγοντες της πολιτικής και της αγοράς αποδυναμώνοντας όχι μόνο την ισχύ αλλά και την ίδια την κυριαρχία του κράτους. Η σημασία της οικονομίας του κράτους ως συντελεστής ισχύος ενισχύεται και από την ίδια τη φύση της παγκόσμιας οικονομίας. Η ανισομερής ανάπτυξη που χαρακτηρίζει την παγκόσμια οικονομία έχει καταστήσει την διεθνή κατανομή του πλούτου μεταξύ των χωρών κύριο ζήτημα της διεθνούς πολιτικής.

Ένοπλες Δυνάμεις

Ο όρος «ένοπλες δυνάμεις», ως συντελεστής ισχύος του κράτους, περιλαμβάνει τόσο το μέγεθος και την ποιότητα των ενόπλων δυνάμεων αυτών καθαυτών, όσο και τη στρατιωτική κινητοποίηση. Η στρατιωτική κινητοποίηση περιλαμβάνει τη στρατιωτική ετοιμότητα, την ετοιμότητα των στρατιωτικών θεσμών να υποστηρίξουν τις επιδιώξεις της εξωτερικής πολιτικής καθώς και την ηγεσία. Η στρατιωτική κινητοποίηση είναι, τέλος, συνάρτηση του ορθολογισμού και της αποτελεσματικότητας της οργάνωσης και διοίκησης του κράτους⁴⁶.

⁴⁴ Gilpin R., σελ. 213

⁴⁵ Κουσκουβέλης Η., σελ. 163

⁴⁶ Κουσκουβέλης Η., σελ. 175

Η καθαρά στρατιωτική ισχύς ενός κράτους εξαρτάται από το μέγεθος και κυρίως την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεών του, δηλαδή των στελεχών και των εξοπλισμών του, συναρτάται, δε, με όλους τους συντελεστές ισχύος που διαθέτει ένα κράτος και κυρίως με την οικονομική ισχύ.

Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων τίθεται πλέον συχνά, ιδιαίτερα για τις μεγάλες ή τις δυνητικά μεγάλες δυνάμεις, με αφορμή το πλήθος των ειρηνευτικών επιχειρήσεων που πραγματοποιούνται διεθνώς, το ερώτημα του αριθμού των στρατιωτικών δυνάμεων που μπορούν να κινητοποιήσουν και μεταφέρουν σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη καθώς και του χρόνου ο οποίος απαιτείται, για να το πετύχουν.

Η ποιότητα της διπλωματίας

Η διπλωματία ορίζεται ως η τέχνη της διεξαγωγής διαπραγματεύσεων μεταξύ επαγγελματιών αντιπροσώπων δύο ή περισσότερων διεθνών δρώντων αναφορικά με θέματα πολιτικού, οικονομικού, τεχνολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος και αποτελεί τον «εγκέφαλο της εθνικής ισχύος»⁴⁷. Η διπλωματική διαπραγμάτευση επιδιώκει αποτελέσματα τα οποία ενδεχομένως να μην είναι τα ιδανικά για κανένα από τα μέρη της διαπραγμάτευσης, είναι εντούτοις προτιμότερα από τα εναλλακτικά⁴⁸. Τα κράτη φροντίζουν η διπλωματική εκπροσώπηση να είναι ανάλογη της ισχύος τους και αποτελεσματική. Αυτό, είναι εμφανές στη διπλωματική πρακτική από το μέγεθος των διπλωματικών αποστολών, τον όγκο και τη θέση των κτιρίων τους στις διάφορες πρωτεύουσες και από την επιλογή των εκπροσώπων τους στα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς. Η ποιότητα της διπλωματίας έγκειται στον συνδυασμό των υπολοίπων συντελεστών ισχύος σε ένα αδιαίρετο σύνολο⁴⁹.

Το πολιτικό σύστημα

Η σταθερότητα του πολιτικού συστήματος και η νομιμοποίηση της εξουσίας από τους πολίτες, ανεξάρτητα από τον τύπο του, συνιστά ένα σημαντικό συντελεστή ισχύος. Απαραίτητο στοιχείο για την ενδυνάμωση του κράτους και την προβολή της ισχύος αυτής σε διεθνές επίπεδο, αποτελεί η συνέχεια και συνέπεια της εσωτερικής συνοχής καθώς και η εσωτερική γαλήνη και ενότητα που προσφέρει στους πολίτες. Η σημασία του πολιτικού συστήματος έγκειται στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί και στους κανόνες που έχει θεσμοθετήσει. Η ισχύς του κράτους ενισχύεται στην παγκόσμια πολιτική όταν η κυβέρνησή του αποτελεί μέρος μιας εσωτερικής πολιτικής ζωής χωρίς συγκρούσεις. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις που δεν λαμβάνουν υπόψη τις επιθυμίες των πολιτών κατά τη διαμόρφωση της

⁴⁷ Morgenthau H., σελ. 155

⁴⁸ Schelling T., στο Jackson R.-Sorensen G., σελ. 128

⁴⁹ Στο έργο των Baylis και Smith, ο συνδυασμός αυτός ορίζεται ως mixed diplomacy, δεδομένου ότι σε αυτό ο στρατός και η οικονομία αναλύονται ως εργαλεία πολιτικής

πολιτικής τους, αδυνατούν να στηριχθούν σε αυτούς για την εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής⁵⁰.

Το κύρος

Κύρος ή γόητρο του κράτους είναι η φήμη για ισχύ ή η αξία που αποδίδεται στις ικανότητές του και στον τρόπο συμπεριφοράς του μέσα στο διεθνές σύστημα και συνίσταται, κατά κύριο λόγο στις αντιλήψεις που έχουν τα υπόλοιπα κράτη για αυτό. Κατά τον Gilpin, το γόητρο είναι αντίστοιχο με την εξουσία στην εσωτερική πολιτική⁵¹. Αυτό σημαίνει ότι τα πιο αδύναμα κράτη τείνουν να ακολουθούν τα ισχυρότερα επειδή, έως ένα βαθμό, αποδέχονται τη νομιμοποίησή τους και το status quo.

Η ηγεσία του κράτους

Οι κάθε είδους αποφάσεις σχετικά με την πολιτική που θα ακολουθήσει το κράτος, λαμβάνονται από την ηγεσία του κράτους, η οποία θα πρέπει κατ' αρχήν να γνωρίζει την πολλαπλότητα των επιλογών⁵². Η ικανή ηγεσία ενός λαού, ατομική ή συλλογική, είναι, προφανώς, ιδιαίτερα σημαντικός συντελεστής ισχύος και συναρτάται με την ιστορία και την εξέλιξή του. Προβλήματα ηγεσίας που ενδέχεται να προκύπτουν για παράδειγμα από αδυναμία συντονισμού, προσωπική φιλοδοξία ή ανικανότητα του ηγέτη υποβιβάζουν την δυνατότητα ισχύος του κράτους και είναι πιθανό να έχουν ακόμα και καταστροφικές συνέπειες για το ίδιο το κράτος.

ΜΕΡΟΣ 3 : Η ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

I. ΟΙ BRICs

Η ένταξη της Βραζιλίας στην έκθεση της Goldman Sachs με τις χώρες που θα κυριαρχήσουν μελλοντικά στην παγκόσμια οικονομία (Βραζιλία, Ρωσία, Κίνα, Ινδία), κρίζει ιδιαίτερης ανάλυσης στα πλαίσια της οικονομικής ισχύος της χώρας, διότι τοποθέτησε τη

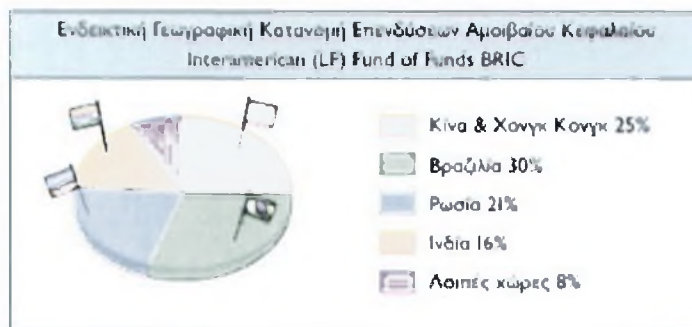
⁵⁰ Morgenthau H., σελ. 152

⁵¹ Gilpin R., σελ. 65

⁵² Kissinger H., στο Rosenau J., sel. 267

χώρα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της διεθνούς πολιτικής, των επενδύτων και των ερευνητών, με τους δεύτερους, παρά την αρχική αμφισβήτηση που είδαμε, να προχωρούν στην τοποθέτηση των κεφαλαίων τους στη Βραζιλία. Χαρακτηριστικό της μετέπειτα σημασίας της έκθεσης, είναι το γεγονός, ότι διεθνείς επενδυτικές εταιρείες ονομάζουν BRIC τα αμοιβαία κεφάλαια που πωλούν στις χώρες αυτές, όπως φαίνεται και στο Σχεδιάγραμμα 1, κάνοντας ταυτόχρονα ειδική μνεία στην έκθεση.

Διάγραμμα 1⁵³

Βασική υπόθεση της πρόβλεψης της έκθεσης αποτελεί η συνέχιση των αναπτυξιακών μέτρων, η διατήρηση ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος, η πολιτική σταθερότητα και η κοινωνική συνοχή⁵⁴. Παρά τις επιτυχείς μεταρρυθμίσεις, οι γενικότερες προβλέψεις για τη Βραζιλία, ήταν συγκρατημένες εξαιτίας και της σύγκριση που γινόταν σε σχέση με τις υπόλοιπες BRICs. Το 2003, η Βραζιλία ήταν για παράδειγμα, λιγότερο ανοιχτή σε εμπόριο οικονομία με σαφώς λιγότερες επενδύσεις. Για το λόγο αυτό, στην έκθεση αναφερόταν ρητά η ανάγκη δημοσιονομικής προσαρμογής και μείωσης του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ⁵⁵. Με την πάροδο των χρόνων, όμως, η Βραζιλία έχει αρχίζει να κερδίζει έδαφος έναντι των υπολοίπων.

Σταδιακά οι χώρες αυτές, έχουν αρχίσει να κερδίζουν ολόένα και αυξανόμενη επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην διεθνή οικονομία, κυρίως, στην οποία κυριαρχούσαν οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου⁵⁶. Παρά την ανομοιογένεια μεταξύ τους, τείνουν να αποκτούν στάση από κοινού σε ζητήματα που άπτονται των συμφερόντων τους⁵⁷. Και οι τέσσερις χώρες μαζί καλύπτουν σήμερα περισσότερο από το ένα τέταρτο του παγκόσμιου εδάφους και του περισσότερο από 40% του παγκόσμιου πληθυσμού

⁵³ www.interamerican.gr

⁵⁴ Roett R., σελ. 7

⁵⁵ Ο.π.

⁵⁶ Roett R., σελ. 3

⁵⁷ Διεξοδικότερη ανάλυση στις σχέσεις μεταξύ των BRICs θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο

Με δεδομένο ότι οι τέσσερις χώρες BRIC θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται, μέχρι το 2050 οι συνδυασμένες οικονομίες τους θα μπορούσαν να σκιάσουν τις συνδυασμένες οικονομίες των σημερινών πλουσιότερων χωρών του κόσμου. Εντωμεταξύ, η τελευταία δεκαετία βρήκε τις BRICs να συνεισφέρουν πάνω από το 1/3 της παγκόσμιας αύξησης του ΑΕΠ.

II. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

Η ανάλυση της ισχύος της Βραζιλίας θα πρέπει να ξεκινήσει από την γεωγραφική της θέση, δεδομένου ότι της προσφέρει ποικίλα πλεονεκτήματα, κυρίως οικονομικής αλλά και πολιτικής φύσεως. Είναι η μεγαλύτερη και πολυπληθέστερη χώρα Λατινικής Αμερικής με έκταση 8.511.965 τετραγωνικά χιλιόμετρα και 189.987.291 κατοίκους⁵⁸. Είναι, επίσης, η πέμπτη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα στον κόσμο, και πέμπτη σε πληθυσμό. Εξαιρετικά σημαντικό για την οικονομία αποτελεί το γεγονός ότι στην έκτασή της περιλαμβάνει τροπικά δάση τα μεγαλύτερα σε βιοποικιλότητα και διαθέτει μία από τις μεγαλύτερες ανανεώσιμες πηγές γλυκού νερού⁵⁹. Το έδαφός της, είναι επιπροσθέτως κατάλληλο για μεγάλης κλίμακας κτηνοτροφία και γεωργία. Τέλος, διαθέτει κοιτάσματα τόσο πετρελαίου στην ανοιχτή θάλασσα όσο και φυσικού αερίου.

III. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Η οικονομία της Βραζιλίας έχει, κατά καιρούς, αποτελέσει αντικείμενο έκπληξης αλλά και αμφισβήτησης από διεθνείς επενδυτές, πολιτικούς και ακαδημαϊκούς. Η οικονομική και κοινωνική πρόοδος των τελευταίων δύο δεκαετιών σε συνδυασμό με το φυσικό πλούτο, το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς και το μερίδιο που κρατά στο διεθνές εμπόριο, οδήγησαν, όπως είδαμε προηγουμένως, στο χαρακτηρισμό της από τον επενδυτικό οίκο Goldman Sachs, στην αντίστοιχη έκθεσή του το 2001 και αργότερα το 2003, ως μια από τις τέσσερις ραγδαία αναπτυσσόμενες οικονομίες του κόσμου, μαζί με τη Ρωσία, την Κίνα και την Ινδία, οι οποίες θα αποτελέσουν μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια τους μοχλούς της διεθνούς οικονομίας, τις λεγόμενες χώρες BRIC⁶⁰. Η τοποθέτηση, εντούτοις, της Βραζιλίας στην εν λόγω λίστα, προκάλεσε σκεπτικισμό διεθνώς, καθώς είχαν περάσει μόλις λίγοι μήνες από το δάνειο που είχε λάβει η χώρα από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

⁵⁸ Σύμφωνα με την απογραφή του 2007

⁵⁹ Brainerd L. και Martinez-Diaz L., σελ. 4

⁶⁰ Το ακρωνύμιο BRIC προέρχεται από τα αρχικά λατινικά γράμματα των χωρών αυτών

Ένας από τους λόγους της αρχικής αμφισβήτησης για την αναπτυξιακή πορεία της χώρας, ήταν η έντονη οικονομική αστάθεια που χαρακτηρίζει την περιοχή της Λατινικής Αμερικής. Η πλειοψηφία των χωρών της, έχει αντιμετωπίσει κατά καιρούς σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα, όπως υψηλό εξωτερικό χρέος, φτώχεια, κοινωνικές ανισότητες και νομισματική και πολιτική αστάθεια⁶¹. Αυτή η συσσώρευση δημοσιονομικών και εξωτερικών αυξάνει την πιθανότητα κινδύνων στο μέλλον. Ωστόσο, δύο δεκαετίες μετά την αρχή της προσπάθειας μεταρρυθμίσεων και εκσυγχρονισμού της, και παρά τις ενδιάμεσες οικονομικές κρίσεις, η Βραζιλία έχει εδραιώσει μια νέα και δυνατή θέση στην παγκόσμια οικονομία.

A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

A.1. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ CARDOSO

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η διεθνής οικονομία χαρακτηρίζεται από την ολοένα και αυξανόμενη ροή κεφαλαίων και τεχνολογικό μετασχηματισμό⁶². Τα διαρθρωτικά προβλήματα, που όπως αναφέραμε προηγουμένως, σε συνδυασμό με την αποτυχία των πολυάριθμων μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων της προηγούμενης δεκαετίας, δεν επέτρεψαν στη βραζιλιάνικη οικονομία να μετέχει στις νέες εξελίξεις και να αποκομίσει κέρδη από αυτή τη συμμετοχή. Με τον διορισμό του στο Υπουργείο Οικονομίας και αργότερα με την ανάληψη της Προεδρίας της χώρας, ο Cardoso ξεκινά μια συντονισμένη προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων. Η δεκαετία του 1990, χαρακτηρίζεται από τους Βραζιλιάνους και ως «η δεκαετία των μεταρρυθμίσεων»⁶³ και αποτελεί σημείο-σταθμό στην οικονομική ιστορία της χώρας. Για περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες, η Βραζιλία ήταν μια κλειστή οικονομία με έντονο κρατικό παρεμβατισμό, όπου το κράτος ήλεγχε επιχειρήσεις, αγαθά και υπηρεσίες. Η διαδικασία των μεταρρυθμίσεων περιλαμβάνει σε πρώτη φάση την σταδιακή και μικρής κλίμακας ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων⁶⁴ και το άνοιγμα των κεφαλαίων το ισοζύγιο πληρωμών, ενώ αργότερα στα μέσα της δεκαετίας προωθούνται κοινωνικές μεταρρυθμίσεις σε εκπαίδευση, υγεία και καταπολέμηση φτώχειας καθώς και ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Σε συνάρτηση με την παραδοσιακή φύση της βραζιλιάνικης οικονομίας, το άνοιγμά της στο διεθνές εμπόριο αγαθών και κεφαλαίων με την ταυτόχρονη μείωση του ρόλου του κράτους αποκτά ιδιαίτερο συμβολισμό. Πυλώνας της πολιτικής του Cardoso ήταν το «Plano Real», με μοχλό την αλλαγή νομισματικού

⁶¹ Ρουμेलιώτης Π. (2002), σελ. 141

⁶² Baumann R., σελ. 1

⁶³ Ο.π., σελ. 6

⁶⁴ Την περίοδο 1991-1994 ιδιωτικοποιήθηκαν 32 δημόσιες επιχειρήσεις με συνολικά έσοδα 8,6 εκατομμυρίων δολαρίων

καθεστώτος. Η πιο εμφανής επιτυχία του προγράμματος ήταν η μείωση του πληθωρισμού, ο οποίος είχε εκτιναχθεί τα προηγούμενα χρόνια⁶⁵.

Το αποτέλεσμα των νέων δημοσιονομικών μέτρων, είναι η συγκράτηση των τιμών και το άνοιγμα της βραζιλιάνικης αγοράς σε ξένες επενδύσεις και στο διεθνές εμπόριο. Οι οικονομικές επιτυχίες της κυβέρνησης Cardoso, έχουν αντίκτυπο και σε άλλους τομείς της βραζιλιάνικης κοινωνίας, καθώς αυξήθηκε η κατανάλωση, δημιουργήθηκε κλίμα εμπιστοσύνης στο εσωτερικό και στους ξένους επενδυτές και τέλος, η ελπίδα για ένα καλύτερο μακροοικονομικό περιβάλλον δημιούργησε συνθήκες πολιτικής σταθερότητας προς όφελος νέων μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές προϋπέθεταν, άλλωστε, και αλλαγές στο σύνταγμα της χώρας, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν χωρίς την ευρύτερη συναίνεση της κοινωνίας.

Σημαντικό παράγοντα στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Βραζιλίας διαδραμάτισε και η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών, με την προώθηση μιας ευρείας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών στην αμερικανική ήπειρο, προκειμένου να ανακοπεί η δική τους κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας⁶⁶.

Το τέλος της δεκαετίας, επιφυλάσσει, ωστόσο, μια δυσάρεστη έκπληξη για την οικονομία της Βραζιλίας. Οι άστοχες τραπεζικές πρακτικές στην Ταϊλάνδη το 1997, προκάλεσαν ντόμινο αρνητικών εξελίξεων οδηγώντας στην κατάρρευση του ρωσικού νομίσματος τον επόμενο χρόνο και στην παρέμβαση της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας της Νέας Υόρκης προκειμένου να εμποδίσει περαιτέρω επιπτώσεις⁶⁷. Οι ζημιές που υπέστησαν οι ξένοι επενδυτές στη Ρωσία, τους υποχρέωσαν να προστατεύσουν τις επενδύσεις τους και να ρευστοποιήσουν κεφάλαια που διέθεταν στη Βραζιλία με αποτέλεσμα την υποτίμηση του βραζιλιάνικου νομίσματος, δραματική αύξηση των επιτοκίων και επακόλουθη κατάσταση ύφεσης στη χώρα⁶⁸. Για την αντιμετώπιση του δημοσιονομικού προβλήματος και για να αποφευχθεί μια γενικότερη εξασθένηση της οικονομίας, η χώρα συνάπτει δάνειο ύψους 42 δις δολαρίων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και διεθνείς πιστωτές. Με τη βοήθεια του δανείου και τα μέτρα εξυγίανσης που πάρθηκαν, οι δείκτες της χώρας επανακάμπτουν ήδη από τον επόμενο χρόνο, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1

Ποσοστά ετήσιας μεταβολής ΑΕΠ Βραζιλίας⁶⁹

⁶⁵ International Affaires vol. 72, no. 4, σελ. 728

⁶⁶ Ρουμελιώτης Π. (2002), σελ. 141

⁶⁷ Nye J., σελ. 165

⁶⁸ Ρουμελιώτης Π. (2002), σελ. 145-146

⁶⁹ INTAL, 2002, σελ. 7

1990	1991-1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
-4,3	3,1	2,7	3,3	0,1	0,8	4,4	1,5

Μια νέα, όμως, οικονομική και νομισματική κρίση το 2002 επιβεβαιώνει τις συνθήκες αστάθειας της χώρας. Η αδυναμία αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους και η νέα υποτίμηση του ρεάλ, υποχρεώνουν τη Βραζιλία να στραφεί στην χρηματοδοτική στήριξη του Δ.Ν.Τ. με 30 δις δολάρια επιπλέον. Υπό αυτές τις συνθήκες είναι απόλυτα δικαιολογημένος ο σκεπτικισμός όσον αφορά την μελλοντική αναπτυξιακή πορεία της χώρας με σταθερούς και αυξανόμενους ρυθμούς, όπως αυτή προβλέφθηκε από την Goldman Sachs.

Α.2. Ο LULA ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Μετά τη σοβαρή κρίση του 2002 και το δανεισμό από το Δ.Ν.Τ., η νέα κυβέρνηση του Lula, που ορκίστηκε τον Ιανουάριο του 2003, έχει να αντιμετωπίσει μια ιδιαίτερα ευαίσθητη οικονομική κατάσταση με το εξωτερικό χρέος να ανέρχεται στο 45% του ΑΕΠ εκφρασμένο σε δολάρια, την ίδια στιγμή που το ρεάλ εξαιτίας των συνεχών υποτιμήσεων, είχε χάσει πάνω από το 40% της αξίας του σε σχέση με το δολάριο.

Υπό αυτές τις συνθήκες, ο Lula, αναγκάζεται να εφαρμόσει ένα αυστηρό πρόγραμμα εξυγίανσης με κύριους στόχους την καταπολέμηση του πληθωρισμού, την εφαρμογή ορθόδοξης νομισματικής πολιτικής, την ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας και το άνοιγμα της βραζιλιάνικης οικονομίας σε ξένους επενδυτές⁷⁰. Από τα μέτρα εξυγίανσης ξεχωρίζουν η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης για τους δημοσίους υπαλλήλους, η φορολογική μεταρρύθμιση και η επιβολή φόρου στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές⁷¹. Παράλληλα προωθεί και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις με άμεσο αντίκτυπο στην αποφυγή ύφεσης στη χώρα. Ίσως η σημαντικότερη από αυτές, ήταν το πρόγραμμα Bolsa Familia⁷², με στόχο την αύξηση του εισοδήματος των φτωχών οικογενειών παρέχοντάς τους εκπαιδευτικές υποτροφίες, τρόφιμα και επιδοτήσεις φυσικού αερίου. Το 2009, στο Bolsa Familia συμμετείχαν περισσότεροι από 11 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι.

Η συνέχιση της μεταρρυθμιστικής πολιτικής από τον Lula, επιβεβαίωσε την πίστη της βραζιλιάνικης κοινωνίας στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας καθώς και την άποψη ότι

⁷⁰ Ρουμελιώτης Π.(2006), σελ. 154

⁷¹ Roett R., σελ. 112

⁷² «Το καλάθι της οικογένειας» στα ελληνικά ή αλλιώς γνωστό και ως πρόγραμμα «μηδενικής πείνας»

λαμβάνει χώρα μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού της με κύριο χαρακτηριστικό ένα νέο υπόδειγμα πολιτικής και μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική⁷³.

Τα αποτελέσματα της πολιτικής του Lula είναι εντυπωσιακά για τα δεδομένα της χώρας, και όχι μόνο. Σημαντική παράμετρο της επιτυχίας αυτής, αποτέλεσαν και οι θετικές επιδόσεις της παγκόσμιας οικονομίας την περίοδο 2004-2005, με την αύξηση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων. Η βραζιλιάνικη κυβέρνηση, εκμεταλλευόμενη πλήρως το ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον, σε συνδυασμό με μια συνετή οικονομική πολιτική, ξεπερνά ακόμα και τους στόχους που είχαν τεθεί από το Δ.Ν.Τ. για την περίοδο αυτή. Ταυτόχρονα κεφαλαιοποιεί τη διεθνή ζήτηση βασικών προϊόντων και την αύξηση των τιμών στα εμπορεύματα που εξάγει⁷⁴. Σημαντικό μερίδιο στην αναπτυξιακή πορεία της Βραζιλίας διαδραμάτισε ο αγροτικός τομέας, ο οποίος συμβάλλει στο 40% των συνολικών εξαγωγών της χώρας. Το 2006, η Βραζιλία κατείχε την 1^η θέση παγκοσμίως στις εξαγωγές χυμών πορτοκαλιού, ζάχαρης, καφέ, καπνού και μοσχαρίσιου κρέατος και τη 2^η θέση στις εξαγωγές σόγιας⁷⁵.

Ήδη το ίδιο έτος, αρχίζει να σημειώνει ολοένα και αυξανόμενα ποσοστά εξαγωγών, η ανεργία μειώνεται σε ποσοστό κάτω του 10%, ενώ, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 2, ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης το 2004 φτάνει κοντά στο 5%. Αποτέλεσμα αυτής της αναπτυξιακής πορείας ήταν η απόφαση της κυβέρνησης να επισπεύσει την αποπληρωμή του δανείου κατά 2 έτη.

Πίνακας 2
Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ⁷⁶

2001	2002	2003	2004	2005	2006
1,3	1,9	0,5	4,9	3,7	3,5

Μετά την επανεκλογή του στις προεδρικές εκλογές του 2006, ο Lula, ακολουθεί την ήδη επιτυχημένη συνταγή οικονομικής πολιτικής. Το 2007 και το 2008 οι ρυθμοί ανάπτυξης αγγίζουν το 6,1% και 5% αντίστοιχα⁷⁷. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις σχεδόν διπλασιάστηκαν την περίοδο 2006-2007 φτάνοντας τα 37,4 δις δολάρια ενώ ταυτόχρονα η Βραζιλία κατέστη για πρώτη φορά στην ιστορία της εξαγωγέας κεφαλαίων, με τις ιδιωτικές κατά κύριο λόγο

⁷³ Font M., Spanakos P., σελ. 4

⁷⁴ Brainard L. και Martinez-Díaz L., σελ. 4

⁷⁵ Ρουμελιώτης Π., 2006, σελ. 155

⁷⁶ INTAL, 2006, σελ 2

⁷⁷ Roett R., σελ. 116

βραζιλιάνικες επιχειρήσεις να επενδύουν 27 δις δολάρια στο εξωτερικό⁷⁸. Η εικόνα που έχουν οι επενδυτές για τη χώρα έχει αλλάξει ριζικά και ο ένας μετά τον άλλο οι οίκοι αξιολόγησης, μεταξύ των οποίων οι Standard and Poor's, Fitch και Moody's, κατατάσσουν τη Βραζιλία σε υψηλές θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών και το 2006 αποτελούσε τη 10^η μεγαλύτερη οικονομική δύναμη στον κόσμο και την κινητήρια δύναμη της Λατινικής Αμερικής⁷⁹.

Απόδειξη της οικονομικής ισχύος της Βραζιλίας, αποτελεί το γεγονός πως ήταν μία από τις τελευταίες χώρες στον κόσμο που επηρεάστηκε από την κρίση του 2008-2009 και η πρώτη που βγήκε από αυτή. Το επίτευγμα αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό τόσο στη διαχείριση της κατάστασης από την κυβέρνηση του Lula, όσο και στην αποτελεσματική διαδικασία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε το 2004 και επέτρεψε τη λήψη των απαραίτητων για την αντιμετώπιση της κρίσης μέτρων.

B. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ

Η Βραζιλία άρχισε να επενδύει στους τομείς της τεχνολογίας και εκπαίδευσης, από τη δεκαετία του 1970. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, αρχίζει να κερδίζει έδαφος στο διεθνή χώρο, ιδιαίτερα στους τομείς των λογισμικών και της πληροφορικής.

Με την απελευθέρωση της βραζιλιάνικης αγοράς τη δεκαετία του 1990 και την οικονομική σταθερότητα που ακολούθησε, καλλιεργήθηκε και η ανάγκη των εγχώριων επιχειρήσεων για λογισμικό καθώς οι τοπικοί χρήστες, δεχόμενοι πιέσεις από τον ξένο ανταγωνισμό, επικεντρώθηκαν στις βασικές επιχειρηματικές δραστηριότητες αναθέτοντας σε άλλους την δημιουργία λογισμικού αντί να την αναπτύσσουν στην επιχείρησή τους. Ως εκ τούτου, αναπτύχθηκε στη χώρα μια μεγάλη και δυναμική βιομηχανία λογισμικών, η οποία και διπλασίασε τους ρυθμούς ανάπτυξής της μέσα σε μία δεκαετία, κατακτώντας το 2001 την έβδομη θέση μεταξύ των μεγαλύτερων αγορών λογισμικού παγκοσμίως, με αξία συναλλαγών 7,7 δις δολάρια⁸⁰. Έκτοτε, συνεχίζει σε ανοδικούς ρυθμούς ανάπτυξης, πάνω από το μέσο όρο ανάπτυξης τόσο της παγκόσμιας βιομηχανίας λογισμικού όσο και της βραζιλιάνικης εθνικής βιομηχανίας. Αυτή η δυναμική ανάπτυξη της βιομηχανίας λογισμικού βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην εξάπλωση της εσωτερικής αγοράς, αυξάνοντας σταδιακά και το μερίδιό της σε σχέση με τις εισαγωγές.

⁷⁸ KAS, σελ. 12

⁷⁹ Ρουμελιώτης Π., σελ. 152

⁸⁰ Botelho A., Stefanuto G., Veloso F., στο Arora A., Gambardella A., σελ. 99

Σημαντική πρόοδος στον τεχνολογικό τομέα σημειώθηκε, εκτός από τη βιομηχανία λογισμικών, και στην πληροφορική. Οι πρώτες προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή εντοπίζονται ήδη από τη δεκαετία του 1970. Σκοπός της λεγόμενης και «στρατηγικής της πληροφορικής» ήταν ο μετασχηματισμός και η ενίσχυση της θέσης της χώρας στον διεθνή καταμερισμό εργασίας με την ανάπτυξη τεχνολογιών, δεξιοτήτων και προϊόντων πληροφορικής⁸¹. Η προσπάθεια εκσυγχρονισμού της βραζιλιάνικης βιομηχανίας στον τομέα της πληροφορικής αναβίωσε το 1993 με την ψήφιση του νέου νόμου για την πληροφορική (Informatics Law). Ο νέος νόμος, προσέφερε φορολογικά οφέλη στις επιχειρήσεις πληροφορικής στην περίπτωση που παρήγαν τα προϊόντα τους στη Βραζιλία και επένδυναν το 5% των εσόδων τους σε δράσεις που προωθούν την έρευνα και την ανάπτυξη (R&D), εκ του οποίου το 2% θα δινόταν σε συνεργασία με ιδρύματα ή πανεπιστήμια⁸².

Από το 1993 που ψηφίστηκε έως και το 2001, από το νόμο για την πληροφορική ωφελήθηκαν περισσότερες από 428 επιχειρήσεις και επενδύθηκαν περισσότερα από 1 εκατομμύριο δολάρια σε R&D. Η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων στις επιχειρήσεις πληροφορικής συνεχίζει να προσελκύει επενδύσεις στον τομέα της τεχνολογίας. Μόλις τον προηγούμενο μήνα, για παράδειγμα, επιβεβαιώθηκε και η δημιουργία εργοστασίου της πολυεθνικής Foxconn στην περιοχή, σε συνεργασία με την κυβέρνηση της Βραζιλίας, για την κατασκευή προϊόντων της Apple, σε μια επένδυση που αναμένεται να αγγίξει τα 12 εκατομμύρια δολάρια⁸³.

Το πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει η Βραζιλία στην προσπάθειά της να αναδυθεί σε ισχυρή δύναμη στον τομέα των τεχνολογιών, έχει να κάνει με την αδύναμη θεσμική οργάνωση της συγκεκριμένης αγοράς. Επιπλέον, παρόλο που οι επιχειρήσεις της σημειώνουν αξιοσημείωτη πρόοδο, παραμένουν σε μειονεκτική θέση τόσο από πλευράς μεγέθους όσο και πόρων σε σύγκριση με τις ξένες, ανταγωνίστριες εταιρείες.

Η τεχνολογικές εξελίξεις, όμως, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τόσο στην ενεργειακή όσο και στην αγροτική ισχύ της Βραζιλίας. Οι τεχνολογικές πρόοδοι τα τελευταία χρόνια έχουν οδηγήσει στις παράκτιες ανακαλύψεις «προ-αλατισμένου» πετρελαίου και φυσικού αερίου στη χώρα. Οι εν λόγω «προ-αλατισμένες» ανακαλύψεις, που εντοπίστηκαν κάτω από παχιά στρώματα αλατιού και χιλιάδες μέτρα κάτω από την επιφάνεια του ωκεανού, ανήκουν στα μεγαλύτερα ευρήματα της πρόσφατη ιστορίας⁸⁴.

Γ. ΦΥΣΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΠΛΟΥΤΟΥ

⁸¹ Schoonmaker S., σελ. 15

⁸² Botelho A., Stefanuto G., Veloso F., στο Arora A., Gambardella A., σελ. 105

⁸³ www.reuters.com

⁸⁴ www.eia.gov

Γ.1. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Στη σύγχρονη εποχή, τα ενεργειακά ζητήματα είναι μέρος των προβλημάτων του διεθνούς συστήματος και η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί έναν από τους βασικότερους αντικειμενικούς σκοπούς των κρατών, με τις χώρες που διαθέτουν φυσικές πηγές να έχουν και το πλεονέκτημα. Η Βραζιλία αποτελεί μία από αυτές τις χώρες. Αυτό που είναι εντυπωσιακό και διακρίνει την εν λόγω χώρα από τις υπόλοιπες παραγωγούς είναι ότι παράγει μεγάλες ποσότητες τόσο συμβατικών όσο και ανανεώσιμων καυσίμων⁸⁵. Τα κοιτάσματα που βρίσκονται στο έδαφός της, την κατατάσσουν στην πρώτη θέση παγκοσμίως στην παραγωγή αιθανόλης, η οποία προέρχεται από ζαχαροκάλαμο που ευημερεί στο τροπικό κλίμα της χώρας, για χρήση στις μεταφορές και σε σημαντικό παίκτη στα βιοκαύσιμα και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από μη υδροηλεκτρικές ανανεώσιμες πηγές να φτάνει στο 5,1% της συνολικής ισχύος⁸⁶. Συγχρόνως το 2009, η Βραζιλία παρήγαγε 2,1 εκατομμύριο βαρέλια ακατέργαστου πετρελαίου ανά ημέρα.

Η ενεργειακή δύναμη της χώρας σε διεθνές επίπεδο έχει τις ρίζες της στις πολιτικές που ακολουθήθηκαν ήδη από τη δεκαετία του 1970. Από τα μέσα, εντούτοις, της δεκαετίας του 1990, η ενεργειακή πολιτική της Βραζιλίας συγκεκριμενοποιήθηκε και εντάχθηκε σε μια γενικότερη στρατηγική με στόχο την επίτευξη ενεργειακής αυτάρκειας σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο⁸⁷. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, με τις εξαιρετικά σημαντικές ανακαλύψεις πετρελαίου στην ανοιχτή θάλασσα, το μέλλον διαγράφεται ακόμα πιο ευνοϊκό. Σύμφωνα, μάλιστα, με τις προβλέψεις Αμερικανών⁸⁸, η πρόσφατη αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και αιθανόλης, που συνδέθηκε με τις παραπάνω παράκτιες ανακαλύψεις πετρελαίου, θα μπορούσε να μετατρέψει τη Βραζιλία σε έναν κεντρικό δρώντα των αγορών παγκόσμιας ενέργειας. Ήδη, είναι η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα-παραγωγός αιθανόλης μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επιπλέον, το 2009, η παραγωγή υγρών καυσίμων υπερέβη την κατανάλωση, και προβλέπεται η τάση αυτή θα συνεχιστεί και διογκωθεί ταξινομώντας τελικά τη Βραζιλία στην τέταρτη θέση της συνολικής παραγωγής στον κόσμο μέχρι το 2035 (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 2⁸⁹

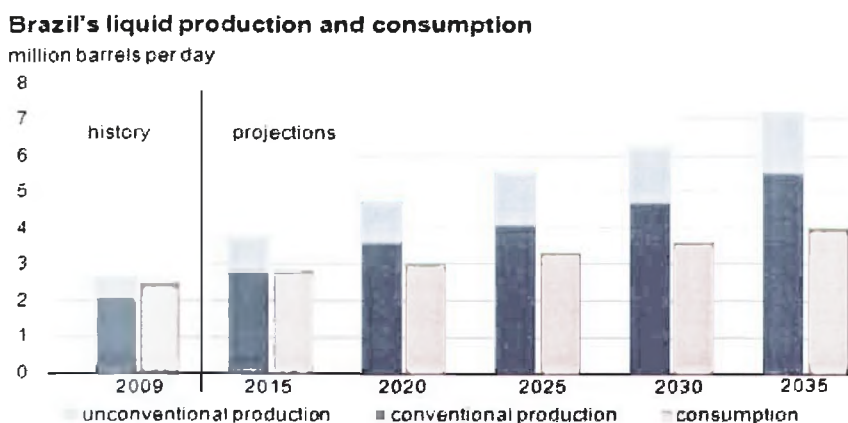
⁸⁵ Η χώρα χαρακτηρίζεται από ενεργειακό μείγμα, το οποίο περιλαμβάνει ποσοστό 44,5% ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

⁸⁶ Latin American Monitor, Δεκέμβριος 2010, σελ. 7

⁸⁷ Brainard L. και Martinez-Díaz L., σελ. 18

⁸⁸ Και συγκεκριμένα του αμερικανικού ινστιτούτου Energy Information Administration (EIA)

⁸⁹ www.eia.gov

Πυλώνες των εντυπωσιακών αυτών ενεργειακών επιδόσεων αποτελούν οι εθνικές επιχειρήσεις της χώρας, όπως η Petrobras και η Vale, με την πρώτη να σχεδόν το σύνολο της παραγωγής ακατέργαστου πετρελαίου και να αποκτά παρουσία διεθνώς, σε 22 χώρες, με ξένες επενδύσεις που ξεπερνούν τα 7 δις δολάρια για την περίοδο 2006-2010⁹⁰.

Γ.2. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η ίδια η δομή της γης της, κατατάσσει τη Βραζιλία σε πλεονεκτική θέση στη διεθνή αγροκαλλιέργεια αφού διαθέτει 77 εκατομμύρια εκτάρια καλλιεργήσιμης γης, βοσκοτόπια εκτάσεως 172 εκατομμυρίων και 100 εκατομμύρια εκτάρια δασών περιλαμβανομένων σε φάρμες⁹¹. Τα κυριότερα προϊόντα που παράγει η χώρα είναι ο καφές, η σόγια, ο σίτος, το ζαχαροκάλαμο, το καλαμπόκι, το ρύζι και τα βοοειδή.

Ο αγροτικός τομέας τροφοδοτεί, παραδοσιακά, την οικονομική ισχύ της Βραζιλίας. Ιδιαίτερα, μετά το άνοιγμα της χώρας στο διεθνές εμπόριο και την προώθηση των αγροτικών προϊόντων σε νέες αγορές, συμβάλλει σημαντικά στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας και την ενδυνάμωση του ρόλου της στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον. Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 3, η Βραζιλία, το 2009, καταλαμβάνει την τέταρτη θέση μεταξύ των εξαγωγέων χωρών αγροτικών προϊόντων παγκοσμίως, με αξία εξαγωγών 58 δις δολάρια. Σημαντικό δεν είναι μόνο το μερίδιο που καταλαμβάνει στο διεθνές εμπόριο αλλά και η ποικιλία των προϊόντων που παράγει και εξάγει, τα οποία και αναφέρθηκαν παραπάνω. Από τα προϊόντα αυτά, εξαιρετικά σπουδαία είναι η σημασία της παραγωγής ζαχαροκάλαμου, ως πρώτη ύλη για την παραγωγή αιθανόλης.

⁹⁰ Hermanns K., σελ. 1

⁹¹ Brainard L. και Martinez-Diaz L., σελ. 72

Πίνακας 3⁹²

Οι σημαντικότεροι εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων, 2009

	Value	Share in world exports				Annual percentage change			
	2009	1980	1990	2000	2009	2000-09	2007	2008	2009
Exporters									
European Union (27)	495	-	-	41,8	42,3	9	20	16	-13
extra-EU (27) exports	110	-	-	10,1	9,4	8	16	17	-14
United States	120	17,0	14,3	13,0	10,2	6	23	23	-15
Brazil	58	3,4	2,4	2,8	4,9	16	22	27	-6
Canada	44	5,0	5,4	6,3	3,7	3	10	11	-19
China	41	1,5	2,4	3,0	3,5	11	19	9	-3
Argentina	28	1,9	1,8	2,2	2,4	10	35	30	-25
Thailand	28	1,2	1,9	2,2	2,4	10	16	27	-12
Indonesia	25	1,6	1,0	1,4	2,2	14	33	38	-23

Τα αίτια της μεγάλης ανάπτυξης του αγροτικού τομέα, που κατέστησε την Βραζιλία έναν από τους πιο σημαντικούς παραγωγούς γεωργικών προϊόντων διεθνώς, εντοπίζονται τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς παράγοντες. Κατ' αρχάς, κοινός παρονομαστής των οικονομικών πολιτικών που ακολουθήθηκαν, ήδη από τη δεκαετία του 1930, ήταν η στήριξη και προώθηση του εν λόγω τομέα, προστατεύοντας τους παραγωγούς και επενδύοντας στις τεχνολογίες και την έρευνα, στα πλαίσια μιας καθορισμένης και συνεπούς πολιτικής. Με το άνοιγμα της βραζιλιάνικης αγοράς και τη σταθεροποίηση της οικονομίας τα τελευταία χρόνια, μειώθηκε και ο κρατικός παρεμβατισμός στον αγροτικό τομέα. Από τους εξωτερικούς παράγοντες, διακρίνονται τρεις. Πρώτον, η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση για γεωργικά προϊόντα. Δεύτερον, η αδυναμία αύξησης της παραγωγής από παραδοσιακές γεωργικές δυνάμεις, όπως η Ευρώπη, και τέλος, οι πολιτικές που ακολουθούν πολλά ανεπτυγμένα κράτη, οι οποίες δεν ευνοούν την αύξηση της παραγωγικότητας. Ως εκ τούτου με την μείωση της προσφοράς των υπολοίπων παραγωγών και την ταυτόχρονη αύξηση της δικής παραγωγής, η Βραζιλία κατακτά μεγαλύτερο μερίδιο στο διεθνές εμπόριο.

Πρόκληση για την αγροτική πολιτική των γεωργικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης και της Βραζιλίας, αποτελεί η συνεχής αύξηση των τιμών των τροφίμων τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας, μεταξύ άλλων της αύξησης του πληθυσμού της Γης και της ανόδου των τιμών του πετρελαίου. Μακροπρόθεσμα οι υψηλές τιμές θα οδηγήσουν σε αλλαγές στους παγκόσμιους προμηθευτές γεωργικών προϊόντων δεδομένου ότι για να καλυφθεί η ζήτηση θα χρειαστεί να αυξηθεί ο αριθμός των προμηθευτών, ο οποίος, όμως, τα τελευταία χρόνια ακολουθεί πορεία αντιστρόφως ανάλογη⁹³. Το ερώτημα είναι πώς θα

⁹² www.wid.org

⁹³ Brainard L. και Martinez-Diaz L., σελ. 56

επηρεαστεί η Βραζιλία από μια τέτοια εξέλιξη. Δεδομένης της πλεονεκτικής γεωγραφικής της θέσης και του ευνοϊκού της κλίματος, η Βραζιλία αναμένεται και έχει τη δυνατότητα να βγει κερδισμένη από αυτή την πρόκληση και να επικρατήσει διεθνώς. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβεβαίωση αυτής της πρόβλεψης, αποτελεί η θεσμοθέτηση κανόνων και πολιτικών και η δημιουργία υποδομών, οι οποίες σήμερα απουσιάζουν, προκειμένου να στηρίξουν μια τέτοια προσπάθεια ανάδειξης της Βραζιλίας σε γεωργική υπερδύναμη.

III. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

A. ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Οι ένοπλες δυνάμεις της Βραζιλίας είναι οι μεγαλύτερες στη Λατινική Αμερική, με περίπου 372.000 ενεργά στρατεύματα και ανώτερους αξιωματικούς. Όπως είδαμε και στο πρώτο μέρος της παρούσης μελέτης, ο στρατός διατηρούσε παραδοσιακά ενεργό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας λειτουργώντας ως θεματοφύλακας της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ασφάλειας της χώρας.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, όμως, η πολιτική επιρροή τους μειώνεται λόγω διάφορων παραγόντων. Κατ' αρχάς, η Βραζιλία έχει ξεκινήσει τη διαδικασία εκδημοκρατισμού των θεσμών της και τα πολιτικά υπουργεία έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη συμμετοχή και επιρροή σε ζητήματα ασφάλειας. Δεύτερον, οι στρατιωτικοί αναγκάστηκαν να ανταγωνιστούν με τα πολιτικά υπουργεία κατά τις περιόδους οικονομικών κρίσεων για εξαιρετικά περιορισμένους πόρους και αποδείχθηκαν ανίκανοι να σταματήσουν τη συνεχή μείωση των κρατικών δαπανών. Τέλος, με το Σύνταγμα του 1988, παρόλο που συντηρεί τους εξωτερικούς και εσωτερικούς ρόλους του, ο στρατός τοποθετείται κάτω από την προεδρική αρχή και κατά συνέπεια, άλλαξε και ο τρόπος με τον οποίο οι στρατιωτικοί θα μπορούσαν να ασκήσουν τη δύναμή τους. Το γεγονός ότι η χώρα δεν έχει εμπλακεί σε πόλεμο, στη γεωγραφική της περιοχή, για πάνω από 100 χρόνια, φανερώνει ότι δεν υπάρχουν σοβαρές εξωτερικές απειλές. Η σχετική ειρήνη στη Λατινική Αμερική, δηλαδή η απουσία μεγάλων διακρατικών και ενδοκρατικών συγκρούσεων, συμβάλει στο χαμηλό επίπεδο αμυντικών δαπανών στην περιοχή. Αντίθετα, οι απειλές, με τις οποίες ενδέχεται να έρθει αντιμέτωπη στο μέλλον, προέρχονται από το εσωτερικό της χώρας. Την δεδομένη χρονική περίοδο ο μόνος φανερός κίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας προέρχεται από τη φτώχεια και την ανεξέλεγκτη εγκληματικότητα, κυρίως από τα καρτέλ των ναρκωτικών. Η σημαντικότερη πρόκληση για την ειρήνη στην περιοχή φαίνεται να είναι το πρόβλημα των ανταρτών, το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με το οργανωμένο έγκλημα.

Βάσει των παραπάνω δεδομένων, οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας αναζητούν νέο ρόλο και το 1994 προσχωρούν στις δυνάμεις διατήρησης της ειρήνης των Ηνωμένων Εθνών (peacekeeping operations) σε πέντε χώρες. Στην Αϊτή, βρίσκονται, από το 2004 καθοδηγώντας την Επιχείρηση Σταθεροποίησης των Ηνωμένων Εθνών (MINUSTAH). Επιπλέον, οι ένοπλες δυνάμεις, ειδικά ο στρατός, ανάμειγνύονται όλο και περισσότερο σε προγράμματα πολιτικής δράσης, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης, κατασκευής έργων σε ολόκληρη την επικράτεια της χώρας.

B. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

B.1. ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ο αμυντικός τομέας της Βραζιλίας γνώρισε κατά το παρελθόν εντυπωσιακή άνοδο και εν συνεχεία ορμητική πτώση. Οι στρατιωτικές βιομηχανίες της Βραζιλίας επεκτάθηκαν εντυπωσιακά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70. Μέσα σε μία μόνο δεκαετία μια χώρα βαριά εξαρτώμενη από τους ξένους στρατιωτικούς προμηθευτές έγινε σημαντικός εξαγωγέας όπλων και πρώτος στη στρατιωτική E&A ανάμεσα στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Την περίοδο αυτή, προέκυψε μια πολύ σημαντική στρατιωτική-τεχνολογική υποδομή, άμεσα συνδεδεμένη με τα ινστιτούτα για τον εν λόγω τομέα που είχαν ιδρυθεί για κάθε κλάδο των ενόπλων δυνάμεων. Ταυτόχρονα αναπτύχθηκαν πυρηνικά και διαστημικά προγράμματα τόσο για πολιτικές όσο και για στρατιωτικές εφαρμογές.

Τη δεκαετία του 1980, η πολεμική βιομηχανία συνέχισε να στηρίζεται, και εκπονήθηκαν νέα φιλόδοξα προγράμματα με στόχο να γίνει η Βραζιλία η πρώτη χώρα του τρίτου κόσμου, η οποία θα παρήγε προηγμένα συστήματα όπλων, συμπεριλαμβανομένων ενός αεροσκάφους επίγειας επίθεσης στα πρότυπα των νατοϊκών και ενός μικρού πυρηνικού υποβρυχίου⁹⁴. Η κατάσταση, ωστόσο, άλλαξε μέσα σε λίγα χρόνια. Οι εξαγωγές όπλων, αφού κορυφώθηκαν σε αξία συναλλαγών περίπου 1 δισεκατομμύριο δολάρια ετησίως προς το τέλος της δεκαετίας του '80, επιβράδυναν τους ρυθμούς τους μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90. Παράλληλα, οι τρεις εταιρείες που αποτελούσαν τον πυρήνα της πολεμικής βιομηχανίας της Βραζιλίας οδηγήθηκαν σε πτώχευση και τα φιλόδοξα προγράμματα που προώθησαν μια δεκαετία νωρίτερα έφταναν στους στόχους παραγωγής τους. Τα αεροσκάφη επίγειας επίθεσης εισήχθησαν σε παραγωγή πριν το τέλος της δεκαετίας, αλλά οι

⁹⁴ Conca K., σελ. 2

καθυστερήσεις, οι τεχνικές δυσκολίες, και το τεράστιο κόστος πάγωσαν τη βιομηχανία αεροσκαφών και κατέστησε το αεροπλάνο ασύμφορα ακριβό για εξαγωγή.

Ανίκανος να προσαρμοστεί αποτελεσματικά στην αναταραχή των ταυτόχρονα μεταβαλλόμενων εσωτερικών και διεθνών δομών, ο βραζιλιάνικος αμυντικός τομέας βίωσε μείωση παραγωγής, τεχνολογικής στασιμότητα, και κατάρρευσης των θεσπισμένων των κανόνων της πρότερης ανάπτυξής του. Ελλείπει ενός ουσιαστικού επαναπροσανατολισμού της εσωτερικής αλλά και διεθνούς δομής, οι προοπτικές του τομέα παραμένουν ζοφερές.

Στον τομέα των πυρηνικών όπλων, προέκυψε ένα επίσημο πρόγραμμα από μια μεγάλη πυρηνική συμφωνία συνεργασίας με τη Δυτική Γερμανία το 1975. Παράλληλα, προέκυψε και ένα ανεπίσημο, παράλληλο πρόγραμμα προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια που εμφανίστηκαν στο επίσημο. Το παράλληλο πρόγραμμα ήταν αυτό που τελικά επικράτησε και αποτέλεσε τον κύριο μοχλό ανάπτυξης τεχνολογίας. Οι γερμανικές συμφωνίες του 1975 πρόβλεψαν ένα ογκώδες πρόγραμμα κατασκευής και ανάπτυξης πυρηνικής βιομηχανίας, το οποίο θα τροφοδοτούνταν από τη γερμανική τεχνολογία. Η γερμανική συμφωνία δέσμευσε τη Βραζιλία σε μια αναπτυξιακή πορεία βασισμένη στον εμπλουτισμό ουράνιου. Η συμφωνία περιλάμβανε διατάξεις για κάθε σημαντικό βήμα της διαδικασίας, όπως μεταλλεία ουράνιου, εμπλουτισμός ουράνιου, επεξεργασία στοιχείων καυσίμων, κατασκευή και λειτουργία αντιδραστήρων⁹⁵. Για να εφαρμόσει τη συμφωνία, η βραζιλιάνικη κρατική πυρηνική βιομηχανία, Nuclebras εγκαθίδρυσε κοινοπραξίες με γερμανικές εταιρίες για την εφαρμογή κάθε βήματος του κύκλου.

Η εν λόγω συμφωνία προκάλεσε έντονες διεθνείς αντιδράσεις, τόσο εξαιτίας της πιθανής χρήσης τους για παραγωγή πυρηνικών όπλων όσο και εξαιτίας της άρνησης της Βραζιλίας να υπογράψει τη Συνθήκη μη διασποράς των πυρηνικών.

Προς το τέλος της δεκαετίας του '70 παράγοντες της βραζιλιάνικης στρατιωτικής και πολιτικής πυρηνικής γραφειοκρατίας άρχισαν διάφορα μυστικά, ελεγχόμενα από το στρατό,⁹⁶ πυρηνικά προγράμματα. Η Εθνική Επιτροπή πυρηνικής ενέργειας που περιθωριοποιήθηκε από το επίσημο πρόγραμμα, το οποίο κατευθυνόταν και συντονιζόταν από τη Γερμανία, έγινε ένας σημαντικός αγωγός τεχνικής και οικονομικής ενίσχυσης του μυστικού προγράμματος. Στα πλαίσια του παράλληλου προγράμματος, οι δραστηριότητες του ναυτικού ήταν εκείνες που ξεχώρισαν γρήγορα.

Η βραζιλιάνικη πυρηνική πολιτική υπέστη σύνθετες αλλαγές στις αρχές της δεκαετίας του '90. Η Βραζιλία υπέγραψε συμφωνία με την Αργεντινή και το ΙΑΕΑ για τον έλεγχο και την επιθεώρηση των πυρηνικών εγκαταστάσεων και των δύο χωρών, παρόλο που

⁹⁵ Ο.π., σελ. 54

⁹⁶ Ο.π., σελ. 55

τα πυρηνικά προγράμματα του στρατού θεσμοποιούνταν ως πυρήνας της πυρηνικής πολιτικής της χώρας.

B.2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (R&D)

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80, κάθε κλάδος των ενόπλων δυνάμεων είχε καθιερώσει ένα ουσιαστικό δίκτυο των ερευνητικών ιδρυμάτων, εξεταστικών κέντρων, και συνδεδεμένων επιχειρήσεων με σκοπό τη στρατιωτική R&D, κατατάσσοντας τη χώρα 1^η σε επενδύσεις R&D ανάμεσα στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Ο στρατός, ειδικότερα άρχισε να οργανώνεται σοβαρά για την ανάπτυξη τεχνολογίας στη δεκαετία του '80. Οι τρεις κλάδοι του στρατεύματος ακολούθησαν διακριτές πορείες στην οικοδόμηση και την οργάνωση μιας υποδομής R&D. Παραδείγματος χάριν, Για παράδειγμα, το ναυτικό και την πολεμική αεροπορία που επιδιώκονται διάφορες μορφές της τεχνολογίας εμπλουτισμού ουρανίου, γεγονός που συνεπάγεται διαφορετικές υποδομές και την οργανωτικές απαιτήσεις⁹⁷.

III. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

A. ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Η πολιτική ζωή της Βραζιλίας έζησε πολλές αναταραχές και αλλαγές στην πρόσφατη ιστορία της χώρας, όπως περιγράφηκε και στο πρώτο κεφάλαιο. Εντούτοις, στα μέσα της δεκαετίας του 1990 έκανε την εμφάνισή της μια νέα τάξη συνταγματικής δημοκρατίας⁹⁸, η οποία συνίσταται από πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, και υφίσταται μέχρι και σήμερα. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι σταθερότητα του πολιτικού συστήματος και η προσπάθεια εκδημοκρατισμού της εσωτερικής πολιτικής. Το ερώτημα που τίθεται από πολλούς ερευνητές είναι κατά πόσο η Βραζιλία θα φτάσει εν τέλει στο σημείο της δημοκρατικής ενοποίησης, το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας εκδημοκρατισμού. Ο βαθμός στον οποίο η βραζιλιάνικη δημοκρατία στήριξε τις μεταρρυθμίσεις, που ξεκίνησαν βραδέως στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και εντάθηκαν την επόμενη δεκαετία, έχει μεγάλη σημασία για το αναπτυξιακό μοντέλο και την ισχύ της χώρας.

⁹⁷ Conca K., σελ. 40

⁹⁸ Herrmann de Oliveira L., στο Linket A., σελ. 117

Σύμφωνα με τη θεωρία της δημοκρατικής μετάβασης στο αρχικό στάδιο υπάρχει η στιγμή της μετάβασης (transition) κατά την οποία λαμβάνει χώρα η καθεστωτική αλλαγή αλλά ταυτόχρονα υπάρχουν ακόμα στοιχεία του προηγούμενου καθεστώτος. Στη συνέχεια ακολουθεί η φάση της θέσπισης των δημοκρατικών θεσμών (instauration), την οποία διαδέχεται εκείνη της διατήρησης (maintenance), κατά την οποία οι αλλαγές συναντούν την κοινωνία. Ο θεσμικός και κοινωνικός εκδημοκρατισμός του κράτους ολοκληρώνεται, τελικά, με το στάδιο με το στάδιο της δημοκρατικής ενοποίησης (consolidation), κατά το οποίο το νέο πολιτικό χαρακτηρίζεται από συνέχεια, βιωσιμότητα και νομιμοποίηση⁹⁹.

Οι αναλύσεις σχετικά με τη διαδικασία εκδημοκρατισμού του πολιτικού συστήματος της Βραζιλίας ποικίλλουν. Οι περισσότεροι, ωστόσο, μελετητές συμφωνούν πως η χώρα βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της μετάβασης. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί έκπληξη εάν αναλογιστούμε το χρόνο στον οποίο ξεκίνησε η μετάβαση και τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει. Στην πρώτη φάση της, η διαδικασία εκδημοκρατισμού των βραζιλιάνικων θεσμών (1985-1993) ακολούθησε εξαιρετικά αργούς ρυθμούς, καθώς δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της οικονομίας. Επιπλέον, ακόμα και τα βήματα που έγιναν καθοδηγήθηκαν από συμφωνίες των ίδιων των πολιτικών ελίτ. Επρόκειτο, συνεπώς, για μια άνωθεν μετάβαση που διατήρησε πρακτικές και πολιτικούς του παρελθόντος¹⁰⁰. Παράλληλα, η συνταγματική μεταρρύθμιση του 1988, προσέθεσε ένα μείγμα κορπορατισμού και αποκεντρωμένου κράτους, για το οποίο προς στιγμήν υπήρχε φόβος ότι θα ακινητοποιήσει την κοινωνία. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το βραζιλιάνικο πολιτικό σύστημα ήταν, μεταξύ άλλων, η αδιακανόνιστη μορφή του προεδρικού συστήματος, το αναλογικό εκλογικό σύστημα το οποίο υποαντιπροσώπευε τις πυκνοκατοικημένες πολιτείες, η αδύναμη κομματική πειθαρχία και οι πελατειακές σχέσεις. Επιπλέον, στην πολιτική ζωή της χώρας, μεγάλη δύναμη είχαν συγκεντρώσει οι ελίτ που αναδύθηκαν από τον 19^ο αιώνα και προήλθαν από την αλληλεπίδραση δύο ισχυρών και ετερογενών ταυτόχρονα γεγονότων στην βραζιλιάνικη ιστορία, αφενός μεν της ανισομερούς διαμόρφωσης του κράτους και αφετέρου δε, της επέκτασης του καπιταλιστικού συστήματος στη χώρα¹⁰¹. Ιδιαίτερη δύναμη είχαν παραδοσιακά και οι πολιτικές ελίτ της Βραζιλίας οι οποίοι κατά καιρούς σχημάτιζαν συμμαχίες φιλοδοξώντας να κυριαρχήσουν στο σύστημα και να εδραιώσουν την κυριαρχία τους γύρω από κάποιο πρόγραμμα εθνικής ανάπτυξης.

Ήταν, ως εκ τούτου, εμφανές ότι η χώρα είχε ανάγκη από μεγάλες πολιτικές και θεσμικές αλλαγές. Και η δεύτερη φάση της δημοκρατικής μετάβασης τη δεκαετία του 1990

⁹⁹ Brainard L. και Martinez-Diaz L., σελ. 56

¹⁰⁰ Font M., σελ. 5

¹⁰¹ Ο.π., σελ. 7

υπήρξε ατελέσφορη, αφού προτεραιότητα της κυβέρνησης Cardoso δεν ήταν οι περαιτέρω πολιτικές μεταρρυθμίσεις αλλά η απελευθέρωση της βραζιλιάνικης οικονομίας. Οι μεταρρυθμίσεις την περίοδο αυτή είχαν σαν στόχο την ενίσχυση του κράτους και η ικανότητα των πολιτικών δρώντων ενωθούν στο πλαίσιο της διαδικασίας μετάβασης αποδείχθηκε πολύ δύσκολη.

Όπως απορρέει, από τα παραπάνω, το βραζιλιάνικο πολιτικό σύστημα βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της μετάβασης, έχοντας στοιχεία και του παλαιού και του νέου καθεστώτος. Η τάση, ωστόσο, που διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια, είναι οι μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της δημοκρατικής ολοκλήρωσης, με πυλώνα την υιοθέτηση ενός αποκεντρωμένου και πλουραλιστικού δημοκρατικού καθεστώτος. Σε αυτό το πλαίσιο, παρατηρείται ότι τόσο η προεδρία και η κοινοβουλευτική εξουσία όσο και η δικαστική, δείχνουν να υιοθετούν σθεναρά τους νέους τους ρόλους. Δύο μάλιστα από τα σημεία-κλειδιά της διαδικασίας, η χειραφέτηση της πολιτικής και ο οργανωμένος πολιτικός ανταγωνισμός, έφτασαν στην κορύφωσή τους στις προεδρικές εκλογές του 2002. Οι εν λόγω εκλογές χαρακτηρίστηκαν από ελευθερία και διαφάνεια, με πάνω από 95 εκατομμύρια πολίτες να πηγαίνουν στις κάλπες. Διαπιστώνουμε, συνεπώς, ότι η διαδικασία πολιτικού και θεσμικού εκδημοκρατισμού της Βραζιλίας, αν και σε μεγάλο βαθμό πειραματική, ατελής και αβέβαιη, είναι ταυτόχρονα εξαιρετικά δυναμική τα τελευταία χρόνια.

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ

Η Βραζιλία είναι μια χώρα με έντονη ταξική διαστρωμάτωση και σοβαρές κοινωνικές και εισοδηματικές ανισότητες στο εσωτερικό της. Τα πιο πιεστικά προβλήματα που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της κοινωνίας της είναι η ανασφάλεια, η φτώχεια, η βία και το εμπόριο ναρκωτικών. Στις μεγάλες πόλεις του Rio de Janeiro και του Sao Paulo, οι κοινωνικές συνθήκες είναι ιδιαίτερα σκληρές με το ένα τρίτο του πληθυσμού τους να ζει στις διαβόητες φαβέλες. Οι φαβέλες συμβολίζουν εδώ και δεκαετίες μερικά από τα μεγαλύτερα προβλήματα και ταυτόχρονα προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Βραζιλία. Παρατηρούνται, ωστόσο, κάποια σημάδια προόδου. Για παράδειγμα, υπάρχει πλέον νερό και ρεύμα στα περισσότερα σπίτια, κάτι που ίσχυε δεν μόλις πέντε έτη πριν.

Στον τομέα της υγείας, έχει δραστηριοποιηθεί τα τελευταία χρόνια για την αντιμετώπιση των πιεστικών προβλημάτων του πληθυσμού. Για παράδειγμα, ιδιαίτερα επιτυχές είναι το πρόγραμμα αντιμετώπισης του AIDS της Βραζιλίας έχει γίνει ένα πρότυπο και για άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, έχοντας σταθεροποιήσει το ποσοστό μόλυνσης από τον ιό HIV και μειώσει τον αριθμό θανάτων σχετικών με την ασθένεια. Ταυτόχρονα, έχει

παρακάμψει τις σημαντικότερες εταιρίες φαρμάκων προκειμένου να παραγάγει φτηνότερα, γενόσημα φάρμακα για το AIDS¹⁰².

Πρόδος, αν και μικρή, σημειώνεται και στον τομέα της καταπολέμησης της εγκληματικότητας και των καρτέλ ναρκωτικών που ταλανίζουν τη χώρα, κυρίως λόγω του Παγκόσμιου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου και των Ολυμπιακών Αγώνων που θα φιλοξενήσει η χώρα το 2014 και 2016 αντίστοιχα. Κύριο μέτρο επαναφοράς της τάξης είναι οι συχνές αστυνομικές έφοδοι σε φαβέλες, στις οποίες μάχονται τα αντίπαλα καρτέλ. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει ήδη εφαρμοστεί επιτυχώς τους τελευταίους μήνες σε 17 παραγκουπόλεις της Βραζιλίας¹⁰³.

Συνολικά, η φτώχεια στη χώρα μειώθηκε κατά 7,9%, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 3 την περίοδο 2002-2007.

Πίνακας 4¹⁰⁴

Κοινωνικοί Δείκτες Βραζιλίας

	1999	2001	2003	2005	2007
Φτώχεια	37,5%	37,5%	38,7%	36,5%	30,3%
Ανεργία ¹⁰⁵	7,6	6,2	12,3	9,8	9,3

Αυτή η εξέλιξη οφείλεται, κυρίως, στην σταθερή οικονομική άνθηση που βίωσε η χώρα την ίδια περίοδο. Εξαιρετικά σημαντική για τη μείωση της φτώχειας, ήταν και η εφαρμογή των προγραμμάτων Bolsa Familia και Μηδενικής Πείνας, με το πρώτο ειδικότερα, να επεκτείνεται διαρκώς από το 2004 και να καλύπτει στο διάστημα 2004-2010 περισσότερες από 11 εκατομμύρια οικογένειες¹⁰⁶. Ταυτόχρονα, η οικονομική ανάπτυξη της χώρας έχει ευνοήσει την κοινωνική κινητικότητα και την εμφάνιση μιας νέας μεσαίας τάξης στη χώρα.

¹⁰² www.bbc.co.uk

¹⁰³ www.tanea.gr

¹⁰⁴ Weyland K., Madrid R., Hunter W., σελ. 113-114

¹⁰⁵ Σε σύνολο συνολικού εργατικού δυναμικού

¹⁰⁶ Weyland K., Madrid R., Hunter W., σελ. 117

ΜΕΡΟΣ 4: ΠΡΟΒΟΛΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑΝΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

I. ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, οι Ηνωμένες Πολιτείες επικρατούν ως η μοναδική υπερδύναμη. Οι ραγδαίες εξελίξεις, κάνουν πολλούς ιστορικούς, πολιτικούς και μελετητές μιλούν για την ανάδυση ενός μονοπολικού διεθνούς συστήματος υπό την ηγεμονία των Η.Π.Α. Σταδιακά, εντούτοις, οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης δείχνουν με τη σειρά τους να μετασχηματίζουν τις διεθνείς σχέσεις εξαιτίας της μεγάλης σημασίας που αποδίδεται σε τομείς όπως η οικονομία και το διεθνές εμπόριο. Στα πλαίσια του άναρχου διεθνούς συστήματος, τα κράτη υποχρεώνονται να επεκτείνουν τον έλεγχό τους πάνω στο ίδιο το σύστημα και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους. Βλέπουμε, έτσι, να αναδύονται στη διεθνή πολιτική κράτη, τα οποία δεν ανήκουν στις παραδοσιακές μεγάλες δυνάμεις και τα οποία εκμεταλλευόμενα την οικονομική τους ισχύ, επιδιώκουν δύναμη και σε πολιτικό επίπεδο. Φτάσαμε, ως εκ τούτου, να συζητάμε για την σταδιακή ανάδυση ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος.

II. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Η εξωτερική πολιτική της Βραζιλίας συνιστά ένα μείγμα δυναμικών επιδιώξεων τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Οι κύριοι στόχοι της βραζιλιάνικης εξωτερικής πολιτικής είναι η ανάληψη περιφερειακών πρωτοβουλιών, η ενδυνάμωση των διπλωματικών και εμπορικών σχέσεων με τις αναπτυσσόμενες χώρες, η συνεργασία με τις ανεπτυγμένες και η απόκτηση διεθνούς πολιτικού χώρου.

Όσο η οικονομική ισχύς της Βραζιλίας αυξάνεται, τόσο ενισχύεται και το διεθνές κύρος της χώρας. Υπό από τον Πρόεδρο Lula, ο οποίος έδωσε έμφαση στην εξωτερική πολιτική κατά της διάρκειας της δεύτερης θητείας του, η Βραζιλία επεδίωξε έναν όλο και περισσότερο προεξέχοντα ρόλο στις περιφερειακές και παγκόσμιες υποθέσεις, ηγετικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις σχετικά με το νέο παγκόσμιο καθεστώς εμπορίου και τόνισε την ανάγκη για μεγαλύτερη αντιπροσώπευση της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας, και της Κίνας (BRICs) στη διεθνή λήψη οικονομικών αποφάσεων. Στις συζητήσεις που ακολούθησαν την οικονομική κρίση η Βραζιλία κράτησε ηγετικό ρόλο απαιτώντας μαζί με όλες τις χώρες BRIC μετατόπιση της ψήφου στο ΔΝΤ υπέρ των αναπτυσσόμενων οικονομιών.

A. ΒΡΑΖΙΛΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

I. ΣΤΟΧΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η βραζιλιάνικη εξωτερική πολιτική έχει κατ' αρχήν περιφερειακή διάσταση. Οι στόχοι της πολιτικής της είναι η προώθηση της οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας μέσω της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Μια νέα κούρσα εξοπλισμών με την Αργεντινή δεν είναι στην ατζέντα της. Αντιθέτως, από την επιστροφή της στη δημοκρατική τάξη τη δεκαετία του '80, η Βραζιλία συμμετέχει ενεργά στην προώθηση της δημοκρατικής εξέλιξης της ηπείρου και της γεωγραφικής ολοκλήρωσής του.

Η ηγετική θέση που έχει αποκτήσει στην περιοχή επιβεβαιώνεται από την διαδικασία της ολοκλήρωσης, που θα αναλυθεί παρακάτω, και από το ρόλο διαμεσολαβητική που αναλαμβάνει σε περιόδους εξωτερικών και εσωτερικών κρίσεων των γειτονικών της χωρών. Ο Fernando Henrique Cardoso, παραδείγματος χάριν, ήταν ιδιαίτερα ενεργός στη διαδικασία ειρήνης μεταξύ του Περού και του Ισημερινού την περίοδο 1997-1998. Τότε, οι δύο χώρες διαπραγματεύτηκαν την ειρηνική τακτοποίηση μιας εδαφικής σύγκρουσης που είχε διαρκέσει έναν ολόκληρο αιώνα. Ο ίδιος διπλωματικός ακτιβισμός επεκτάθηκε κατά τη διάρκεια των πολιτικών κρίσεων στην Παραγουάη και τη Βολιβία. Αλλά και ο Lula, έχει βοηθήσει στην αποσόβηση πιθανών εσωτερικών κρίσεων στη Βενεζουέλα και τη Βολιβία, και διεθνών μεταξύ της Κολομβίας, του Ισημερινού και της Βενεζουέλας. Η συντριπτική πλειοψηφία των εν λόγω κρίσεων προκύπτουν από την παρουσία στρατοπέδων ανταρτών στα σύνορά τους και καρτέλ ναρκωτικών.

Η Βραζιλία, όμως, δεν αρκείται σε ρόλο περιφερειακό αλλά βλέπει τον εαυτό της ως αναδύομενη παγκόσμια δύναμη. Κύριος στόχος της εξωτερικής της πολιτικής είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος της στο διεθνές σύστημα.

Επιπλέον, η Βραζιλία έχει τη διοίκηση της δύναμης σταθεροποίησης του Ο.Η.Ε. στην Αϊτή (Minustah), η οποία θεωρείται και η κύρια βραζιλιάνικη συμβολή στη διεθνή σταθερότητα, δεδομένου ότι περιλαμβάνει πολλά περισσότερα από τη χρήση της στρατιωτικής δύναμης και δίνοντας έμφαση στην κοινωνική και οικονομική αναδημιουργία χώρας (peacebuilding).

II. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Στόχος της Βραζιλίας μέσα από τις πρωτοβουλίες για την ολοκλήρωση στη Λατινική Αμερική είναι η δημιουργία κλίματος σταθερότητας και ασφάλειας για οικονομικούς,

κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους αλλά και η αύξηση της περιφερειακής ισχύος της. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι σε καμιά από αυτές δεν περιλαμβάνονται σαν εταίροι οι Η.Π.Α., ο Καναδάς ή η Ευρωπαϊκή Ένωση. Με τον αποκλεισμό τους από οποιεσδήποτε διαπραγματεύσεις, η Βραζιλία διατηρεί τον ηγετικό ρόλο και την πρωτοβουλία των κινήσεων. Με τον τρόπο αυτό, αυξάνει την επιρροή της στα υπόλοιπα κράτη της περιφέρειας και εμφανίζεται στη διεθνή κοινότητα ως εκπρόσωπος-ηγέτης της περιοχής.

Ταυτόχρονα, προτιμά να κινηθεί βαθμιαία και με προσοχή στην επέκταση της περιφερειακής συνεργασίας προκειμένου να κερδηθεί ο χρόνος που χρειάζεται για να καθιερώσει μια γενική αίσθηση της ενότητας και της κατεύθυνσης για τη χώρα και τους γείτονές της στο διεθνή χώρο¹⁰⁷, την οποία μπορεί να εκμεταλλευτεί προς όφελός της στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών και στη συνεργασία με τις ανεπτυγμένες χώρες. Όλες, λοιπόν, οι νοτιοαμερικανικές πρωτοβουλίες έχουν προσφέρει τον κατάλληλο χώρο στον Lula και το διπλωματικό επιτελείο της Βραζιλίας για άσκηση ισχυρής ηγεσίας με τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς, κατά τη διάρκεια της προεδρίας του, άλλοι αμερικανικοί ηγέτες έχουν αναγνωρίσει τη Βραζιλία ως βασικό εκπρόσωπο της ηπείρου σε διεθνές επίπεδο.

Mercosur

Η Βραζιλία συμμετέχει ανέκαθεν στις προσπάθειες για προώθηση της οικονομικής ολοκλήρωσης στη Νότια Αμερική. Η επιδίωξη αυτού του στόχου χρονολογείται από το 1985, όταν υπεγράφη από τον Βραζιλιάνο Πρόεδρο Sarney και τον Αργεντινό ομόλογό του Raul Alfonsín διμερής συμφωνία για την οικονομική συνεργασία και την ολοκλήρωση στην περιοχή. Έξι έτη αργότερα, στις 26 Μαρτίου του 1991, την συμφωνία αυτήν διαδέχτηκε η Συνθήκη της Ascunsi n, η οποία υπεγράφη από τη Βραζιλία, την Αργεντινή, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη και με την οποία δημιουργήθηκε η Κοινή Αγορά του Νότου (MERCOSUR)¹⁰⁸. Ο στόχος της συνθήκης ήταν να προωθηθεί κατ' αρχάς η απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ των μελών της MERCOSUR και να καταλήξει μελλοντικά σε μια κοινή αγορά.

Τα πρώτα χρόνια μετά την υπογραφή τη συνθήκης οι εκτιμήσεις για την επίτευξη των στόχων ήταν αισιόδοξες. Ωστόσο, η υποτίμηση του ρεάλ τον Ιανουάριο του 1999 και η κατάρρευση της αργεντινής οικονομίας το 2000 επιβράδυναν δραματικά τη διαδικασία της ολοκλήρωσης. Τα τελευταία χρόνια, η MERCOSUR φαίνεται ανίκανη να μετακινηθεί πέρα από τον αρχικό στόχο της βαθύτερης οικονομικής συνεργασίας. Απέτυχε, παραδείγματος χάριν, να καθιερώσει μηχανισμό επίλυσης διαφορών ή βαθύτερες θεσμικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Πιο πρόσφατα, έχει μετατραπεί σε έναν ιδιαίτερα πολιτικό οργανισμό με

¹⁰⁷ Tulchin J., Espach R., σελ. 93

¹⁰⁸ Στα Πορτογαλικά «Mercado Comum do Sul»

πεδίο ενδιαφέροντος αντί του εμπορίου, το διάλογο σχετικά με τις περιφερειακές διπλωματικές και πολιτικές διαφορές. Για πολλούς, καθοριστική στιγμή για το μέλλον του οργανισμού υπήρξε η απόφαση να δεχτεί στους κόλπους του τη Βενεζουέλα για δύο λόγους. Πρώτον, διότι η ένταξη της Βενεζουέλας δυσχεραίνει τη διαδικασία εμβάθυνσης εξαιτίας των διαφορετικών συμφερόντων της χώρας και της διαφορετικής οικονομικής πολιτικής¹⁰⁹ και δεύτερον διότι ο Πρόεδρός της, Hugo Chavez, ενδιαφέρεται λιγότερο για το εμπόριο και την οικονομική ολοκλήρωση και περισσότερο για ιδιαίτερα ιδεολογικές δηλώσεις στοχεύοντας τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη φιλελεύθερη οικονομία¹¹⁰.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η Βραζιλία στοχεύει στην κεφαλαιοποίηση του ρόλου της στην ανάληψη πρωτοβουλιών για τη MERCOSUR και στην προώθηση διμερών σχέσεων με τους εξωτερικούς εταίρους του Οργανισμού, π.χ. Ε.Ε.

FTAA

Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου της Αμερικής (FTAA), αποτελεί συμφωνία που υπεγράφη κατά τη διάρκεια συνόδου κορυφής στο Μαϊάμι των Ηνωμένων Πολιτειών, τον Δεκέμβριο του 1994. Στόχος της συμφωνίας ήταν να εξαλειφθούν ή να μειωθούν τα εμπόδια στο εμπόριο μεταξύ όλων των χωρών της Αμερικής, με εξαίρεση την Κούβα. Βάση της νέας αυτής συμφωνίας αποτελούσε η ήδη υπάρχουσα Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών (NAFTA) μεταξύ του Καναδά, του Μεξικού και των Ηνωμένων Πολιτειών, και η οποία είχε τεθεί σε ισχύ τον Ιανουάριο του 1994.

Εντούτοις, οι διαφορές ανάμεσα στους στόχους και τα συμφέροντα των αμερικανικών κρατών οδήγησαν τις διαπραγματεύσεις σε αποτυχία. Από τη μια πλευρά, οι Η.Π.Α. επεδίωκαν να επεκτείνουν τη ζώνη ελεύθερων συναλλαγών και στον τομέα των υπηρεσιών και να προστατεύσουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, και από την άλλη, οι κυβέρνησης της Λατινικής Αμερικής, με προεξάρχουσα τη Βραζιλία, οι οποίες επιδίωξαν εξαλειφθούν οι γεωργικές επιδοτήσεις και να απελευθερωθεί το εμπόριο στα γεωργικά αγαθά. Η περιφερειακή πολιτική δυναμική και οικονομικές εξελίξεις, όπως η δημοσιονομική κρίση που έπληξε το 1999 τη Βραζιλία και καθυστέρησε τις συζητήσεις¹¹¹, οδήγησε στην κατάρρευση των διαπραγματεύσεων της FTAA. Επιπλέον, οι κοινωνικές εντάσεις που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής στο Κεμπέκ το 2001, με τις ογκώδεις διαμαρτυρίες κατά της παγκοσμιοποίησης και της οικονομίας της αγοράς έδειξαν πως δεν υπήρχε λαϊκή υποστήριξη για την απελευθέρωση της αγοράς με τους όρους που έθεταν οι Ηνωμένες Πολιτείες.

¹⁰⁹ Revista brasileira politica internacional vol.52 no.1, σελ. 149

¹¹⁰ Roett R., σελ. 128

¹¹¹ Ό.π., σελ. 129

UNASUR

Χαρακτηριστική έκφανση της ισχύος της Βραζιλίας στο υποσύστημα της Λατινικής Αμερικής είναι η προώθηση της δημιουργίας της UNASUR. Η ιδέα της ενοποιημένης Νότιας Αμερικής έχει εμπνεύσει τους οραματιστές από την εποχή των πολέμων της ανεξαρτησίας του Σιμόν Μπολιβάρ. Με την πρωτοβουλία και ισχυρή υποστήριξη από τη Βραζιλία, συνήλθε η τρίτη σύνοδος κορυφής της Νότιας Αμερικής τον Δεκέμβριο του 2004¹¹². Αποτέλεσμα της Συνόδου ήταν η υπογραφή της Διακήρυξης Cuzco με την οποία προβλέπεται η ίδρυση της Νοτιοαμερικανικής Κοινότητα των Εθνών (SACN). Η SACN περιλαμβάνει δύο περιφερειακούς οργανισμούς, τη MERCOSUR και η Κοινότητα των Εθνών των Άνδεων, κράτη-μέλη της οποίας είναι η Βολιβία, η Κολομβία, ο Ισημερινός και το Περού, καθώς επίσης και τις Χιλή, Γουιάνα, και το Σουρινάμ. Η Διακήρυξη Cuzco προσβλέπει στην ανάπτυξη κοινού νομίσματος, ελεύθερης πρόσβασης στην κοινή αγορά, και ίδρυση περιφερειακού κοινοβουλίου, ενώ τελικός στόχος είναι η δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών της Νότιας Αμερικής.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται πως πρόκειται για ένα αρκετά μεγαλεπήβολο σχέδιο θεσμικής οργάνωσης, το οποίο δεν αρκείται στην οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση αλλά στοχεύει σε μελλοντική πολιτική ενοποίηση. Ο ηγετικός ρόλος της Βραζιλίας στην πρωτοβουλία UNASUR είναι κρίσιμος. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, λειτουργεί ως αναγνωρισμένος ηγέτης στις προσπάθειες της Νότιας Αμερικής για περιφερειακή οργάνωση και η ίδια κυβέρνηση του Lula είχε μια ευρεία ιστορική οπτική του στόχου της βαθύτερης περιφερειακής ολοκλήρωσης. Σε συνεδρίαση που πραγματοποιήθηκε μετά από πρόσκλησή του, οι αρχηγοί των κρατών ενέκριναν τη βραζιλιάνικη πρόταση να ιδρυθεί το Συμβούλιο Άμυνας Νοτίου Αμερικανικής με το στόχο την ενοποίηση της περιοχής σε μια ζώνη ειρήνης και δημοκρατικής σταθερότητας¹¹³.

B. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Ως μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας να αναπτύξει οικονομική αλλά και πολιτική παρουσία στην διεθνή πολιτική, η Βραζιλία δεν αρκείται στον ηγετικό ρόλο που φαίνεται πως διαδραματίζει στην περιφέρειά της αλλά παράλληλα ενισχύει τους δεσμούς συνεργασίας με τις χώρες που συναποτελούν τις BRICs, καθώς επίσης και με άλλες χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, όπως η Νότια Αφρική. Η θεσμοποίηση της μεταξύ τους

¹¹² Η πρώτη σύνοδο κορυφής διεξήχθη το 2000 στην Μπραζιλία και η δεύτερη το 2002 στο Guayaquil του Ισημερινού

¹¹³ Ο.π., σελ. 131

συνεργασίας, πέρα από τα αδιαμφισβήτητα οικονομικά οφέλη που της παρέχει χρησιμοποιείται ταυτόχρονα και ως αντίβαρο στις διαπραγματεύσεις με τα ανεπτυγμένα κράτη.

I. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ BRICs

Τα τέσσερα κράτη των BRICs έχουν αναπτύξει τις διμερείς τους σχέσεις και ταυτόχρονα ενοποιηθεί ως ομάδα για να ενισχύσουν τη θέση τους στη διεθνή πολιτική λαμβάνοντας σταθερά όλο και περισσότερες πρωτοβουλίες. Τον Μάρτιο του 2010, ανακοίνωσαν, παραδείγματος χάριν, ότι θα συγκεντρώσουν τους απαιτούμενους πόρους για την καταπολέμηση της πείνας. Σε μια συνεδρίαση στη Μόσχα τον ίδιο μήνα, οι υπουργοί Γεωργίας υπέγραψαν συμφωνία για τη δημιουργία μιας κοινής γεωργικής βάση πληροφοριών που θα βοηθήσει κάθε χώρα να υπολογίσει τους ρυθμούς παραγωγής και κατανάλωσης. Σε μια δεύτερη σύνοδο κορυφής BRIC που πραγματοποιήθηκε στη Βραζιλία τον Απρίλιο του 2010, οι BRICs συζήτησαν τη δυνατότητα μελλοντικής διεύρυνσης των νομισμάτων που χρησιμοποιούν στο διεθνές εμπόριο.

Ρωσία

Η Βραζιλία έχει αναπτύξει σχέσεις συνεργασίας με τη Ρωσία στα πλαίσια της ομαδοποίησης των BRICs και της προώθησης κοινών πολιτικών στα όργανα των διεθνών οργανισμών. Οι μεταξύ τους διμερείς συμφωνίες δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες, προς το παρόν τουλάχιστον. Περιορίζονται στο Σύμφωνο Στρατιωτικής Τεχνολογίας Μεταφοράς που υπεγράφη το 2003 και περιλαμβάνει τομείς, όπως η διαστημική τεχνολογία, η υπεράσπιση βλημάτων και η στρατιωτική μεταφορά όπλων και στη συμφωνία του 2008 για την αεροδιαστημική, πυρηνική και αμυντική βιομηχανία.

Κίνα

Αντιθέτως, η σχέση με την Κίνα έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα σημαντική, καθώς αποτελούν εμπορικούς στρατηγικούς εταίρους τα τελευταία τριάντα χρόνια. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και σε συνάρτηση με την απελευθέρωση της αγοράς της, η Βραζιλία επαναπροσδιορίζει τον προσανατολισμό της εξωτερικής της πολιτικής και τοποθετεί ψηλά

στην ιεράρχηση των στόχων της την εντατικοποίηση των σχέσεων με την Κίνα¹¹⁴ με βασικό μοχλό τις εξαγωγές.

Παρά την διεθνή οικονομική ύφεση των προηγούμενων ετών, οι εξαγωγές προς στην Κίνα έχουν αυξηθεί. Την άνοιξη του 2009 η Κίνα έγινε για πρώτη φορά ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Βραζιλίας, μετατοπίζοντας τις Ηνωμένες Πολιτείες. Από την άλλη οι συμφωνίες που έχουν συναφθεί σχετικά με τις κινεζικές επενδύσεις στη Βραζιλία δεν έχουν ανάλογα αυξητικούς ρυθμούς. Αυτό, ωστόσο, αναμένεται να αλλάξει μετά τις πρόσφατες ανακαλύψεις ορυκτού πλούτου στη Βραζιλία, οι οποίες προσφέρουν έδαφος για περαιτέρω συνεργασία. Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση έγινε τον Μάιο του 2009 με τη συμφωνία για ανεφοδιασμό της Κίνας με 100.000 έως 160.000 βαρέλια πετρελαίου ημερησίως σε τιμές αγοράς, με αντάλλαγμα δάνειο ύψους 10 δις δολαρίων από την Τράπεζα Ανάπτυξης της Κίνας προς τη Βραζιλία προκειμένου να επενδυθούν στα αποθέματα πετρελαίου της.

Οι δύο χώρες συνεργάζονται ταυτόχρονα και σε πολιτικό επίπεδο δεδομένων των συγκλινουσών πολιτικών θέσεων που έχουν σε ζητήματα διεθνούς πολιτικής. Παράδειγμα της κοινής τους αντίληψης για την αντιμετώπιση των διεθνών προβλημάτων αποτελεί η στάση που τήρησαν μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, που είχαν μετασχηματίσει τις αντιλήψεις πολλών κρατών σχετικά με την έννοια και την προστασία της διεθνούς ασφάλειας¹¹⁵. Τόσο η Βραζιλία όσο και η Κίνα είχαν τεθεί, από την πρώτη στιγμή αλληλέγγυες στον αγώνα ενάντια στη διεθνή τρομοκρατία, χωρίς, εντούτοις, να ευνοούν στρατιωτικοποίηση της πολιτικής ζωής και ήταν αντίθετες στην καταστροφή κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και ανθρώπινων πόρων.

Αυτή τη στιγμή, η Βραζιλία και η Κίνα αποτελούν τις πιο σημαντικές χώρες επιρροής των κρατών του Τρίτου Κόσμου. Είναι, συνεπώς, αναμενόμενο να ζητούν και όλο και συχνότερα να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την εξεύρεση λύσεων σε διεθνή ζητήματα που έχουν επιπτώσεις σε όλη την ανθρωπότητα. Για το λόγο αυτό, επιδιώκουν και μόνες τους αλλά και μέσω της μεταξύ τους συνεργασίας την προώθηση μιας νέας παγκόσμιας τάξης στην οποία θα έχουν ισότιμη συμμετοχή.

II. IBSA

Η IBSA είναι μια τριμερής, αναπτυξιακή πρωτοβουλία μεταξύ της Ινδίας, της Βραζιλίας και της Νότιας Αφρικής για να προωθήσει τη συνεργασία και το εμπόριο Νότου-

¹¹⁴ Revista Brasileira de Política Internacional, vol. 47, no 1, σελ. 14

¹¹⁵ Ο.π., σελ. 18

Νότου. Οι Υπουργοί Εξωτερικών των τριών κρατών συναντήθηκαν στην Μπραζιλία στις 6 Ιουνίου του 2003, όπου συμφωνήθηκε, με τη Διακήρυξη της Μπραζιλία, η ίδρυση του φόρουμ διαλόγου IBSA. Παρόλο που δεν αποτελεί, ακόμα, σημαντικό διεθνές δρώμενο, η σημασία του φόρουμ έγκειται στο γεγονός ότι η Βραζιλία, η Ινδία, και η Νότια Αφρική έχουν αρχίσει να υποθέτουν την ανάπτυξη δυναμικών και όλο και περισσότερων συλλογικών διαπραγματεύσεων σε διεθνές επίπεδο. Οι ετήσιες συνεδριάσεις της συνόδου κορυφής IBSA επισημαίνουν τις εμπορικές σχέσεις τους, την υποστήριξη για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ειρήνη, και την ανάπτυξη. Υψηλή προτεραιότητα της κρατών της IBSA είναι η ανάπτυξη ενός διαλόγου μεταξύ της ίδιας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο στόχος των εν λόγω σχέσεων για τη Βραζιλία, την Ινδία και τη Νότια Αφρική είναι να ενεργήσουν ως αντίβαρο στις βιομηχανικές χώρες.

Γ. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Η φιλοδοξία της Βραζιλίας από τις σχέσεις της με τις ανεπτυγμένες χώρες είναι να λειτουργήσει ως ο σύνδεσμος των πρώτων και των αναπτυσσόμενων κρατών, ανάμεσα στα οποία διατηρεί ήδη ηγετική θέση. Παρά τις κατά καιρούς διαφωνίες μεταξύ τους, οι δεσμοί μεταξύ της Βραζιλίας και των βιομηχανικών κρατών βελτιώνονται σταθερά.

Ι. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με τις ανεπτυγμένες χώρες, ισχύει ιδιαίτερα στη περίπτωση της συνεργασίας μεταξύ της Μπραζιλία και των Βρυξελλών. Η Βραζιλία, ήδη από τη δεκαετία του 1990, χρησιμοποίησε ως βάση προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης την MERCOSUR, η οποία όντως παρείχε το αρχικό πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ τους. Το 1995 η ΕΕ και η MERCOSUR υπέγραψαν διαπεριφερειακή συμφωνία συνεργασίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1999. Τον επόμενο χρόνο τα συμβαλλόμενα μέρη ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για μια συμφωνία σύνδεσης βασισμένη στους τομείς του πολιτικού διαλόγου, της συνεργασίας, και της απελευθέρωσης των συναλλαγών. Ενώ η διαπραγμάτευση για τα πολιτικά και κεφάλαια συνεργασίας ολοκληρώνεται ουσιαστικά, το εμπορικό κεφάλαιο παραμένει ατελές, με κρίσιμο σημείο τις ευρωπαϊκές γεωργικές επιχορηγήσεις. Η ΕΕ παρέχει επίσης τη βοήθεια στο MERCOSUR μέσω του περιφερειακού προγράμματος του 2007-13, για ενίσχυση των ιδρυμάτων που προετοιμάζονται για την

εφαρμογή της συμφωνίας σύνδεσης και ενθάρρυνση της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία ολοκλήρωσης της MERCOSUR¹¹⁶.

Εντούτοις, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναγνωρίσει την αυξανόμενη σημασία της Βραζιλίας ως δύναμη ιδίο δικαίωματι¹¹⁷. Πλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιλαμβάνεται τη Βραζιλία ως τον κύριο συνομιλητή της στη Νότια Αμερική, καθώς θεωρείται όλο και περισσότερο σημαντικός εταίρος για την Ευρώπη όσον αφορά τις σημαντικές πολιτικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα. Τον Μάιο του 2007, η ΕΕ πρότεινε τη σύσταση μιας στρατηγικής συνεργασίας για να εμβαθύνει περαιτέρω τους δεσμούς της με τη Βραζιλία. Αυτή η συνεργασία τυποποιήθηκε στην πρώτη Σύνοδος Κορυφής Ε.Ε.-Βραζιλίας, η οποία διοργανώθηκε στη Λισσαβόνα τον Ιούλιο του 2007. Η στρατηγική συνεργασία προβλέπεται να οδηγήσει σε μια ενισχυμένη σχέση μεταξύ των δύο πλευρών, που περιλαμβάνουν στον τομέα πολιτικές σχέσεις¹¹⁸.

II. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Σημαντική παράμετρο της μεταξύ τους σχέσης, αποτελεί το γεγονός ότι οι Η.Π.Α. δεν είναι πλέον η κυρίαρχη μεταβλητή στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη μετατόπιση του πολιτικού και στρατηγικού ενδιαφέροντος των Η.Π.Α. προς άλλες περιοχές του πλανήτη, τα κράτη της περιφέρειας προχώρησαν σε προσπάθειες πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας με κράτη και οργανισμούς εκτός Λατινικής Αμερικής, όπως η Ε.Ε. και το Φόρουμ Συνεργασίας Ασίας-Ειρηνικού. Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι από τη μια πλευρά οι Η.Π.Α. δεν έχουν πλέον άμεσο εθνικό συμφέρον στην περιοχή, και από την άλλη δεν αποτελούν παράγοντα διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής από την πλευρά των λατινοαμερικάνικων χωρών. Ταυτόχρονα, η Βραζιλία επεδίωξε να εκμεταλλευτεί το κενό ισχύος στην περιοχή.

Η σχέση της Βραζιλίας με τις Η.Π.Α. αποτελούσε κεντρικό στοιχείο της βραζιλιάνικης εξωτερικής πολιτικής, ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το είδος της σχέσης των δύο χωρών καθόρισαν δύο διαφορετικά υποδείγματα της βραζιλιάνικης εξωτερικής πολιτικής¹¹⁹. Το πρώτο (americanist paradigm) είχε ιδεολογικό υπόβαθρο. Υποστήριζε την εμβάθυνση της συνεργασίας με τις Η.Π.Α. για δύο λόγους. Πρώτον, λόγω της αντίληψης περί κοινής ιστορικής εμπειρίας των δύο χωρών έναντι των ισπανόφωνων γειτόνων τους και δεύτερον, διότι υπήρχε θαυμασμός για το φιλελεύθερο πολιτικό σύστημα και την οικονομική

¹¹⁶ europa.eu

¹¹⁷ Roett R., σελ. 141

¹¹⁸ europa.eu

¹¹⁹ Brazilian Political Science Review, vol. 1, no. 2, σελ. 217

ανάπτυξη των Η.Π.Α. Το δεύτερο υπόδειγμα εξωτερικής πολιτικής της χώρας για τις σχέσεις με τις Η.Π.Α. (globalist paradigm) είχε ρεαλιστικό υπόβαθρο. Έχοντας αντικειμενικό σκοπό την εξυπηρέτηση του εθνικού της συμφέροντος η Βραζιλία πρέπει να διεθνοποιήσει την εξωτερική της πολιτική πέρα από τα στενά όρια των γειτόνων της και χωρίς ιδεολογικά κριτήρια. Εάν, λοιπόν, οι υπολογισμοί κόστους-οφέλους μιας πιθανής συνεργασίας με τις Η.Π.Α. έχουν θετικό αποτέλεσμα, η Βραζιλία όφειλε να ακολουθήσει πολιτική μη αποκλεισμού. Εάν αντίθετα, ήταν αρνητικοί, πρέπει να σχετικοποιήσει τη μεταξύ τους σχέση χωρίς ωστόσο διάθεση σύγκρουσης.

Βάσει του δεύτερου υποδείγματος δείχνει να κινείται η εξωτερική πολιτικής της Βραζιλίας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το επίπεδο και η μορφή της συνεργασίας τους εξαρτάται από το διακύβευμα των εκάστοτε συζητήσεων και πάντα σε σχέση και με την ευρύτερη σταρτηγική της χώρας στην περιοχή. Παραδείγματος, χάριν ακόμα και τα τελευταία χρόνια, που οι διμερείς συναντήσεις του George W. Bush και του Lula ήταν συχνές, οι σχέσεις μεταξύ της Βραζιλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών παρέμειναν σχετικά απόμακρες με κύριο χαρακτηριστικό την ύπαρξη εντάσεων και διαφωνίας, κατά καιρούς, αλλά, συγχρόνως, συνεργασία και κατανόηση. Ειδικά στις μεταξύ τους οικονομικές σχέσεις η Βραζιλία φαίνεται αποφασισμένη να θέλει να επιβάλλει τους δικούς της όρους σύμφωνα με το εθνικό της συμφέρον.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μια πρόσφατη έκθεση περιγράφει τη Βραζιλία ως «πανούργα υπερδύναμη», υποστηρίζοντας ότι η Βραζιλία γίνεται ένα μοναδικό περιφερειακό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και ότι «χωρίς να διαθέτει εγχειρίδιο για το πώς θα γίνει μια παγκόσμια δύναμη, η Βραζιλία του Lula φαίνεται πως γράφει το δικό της».¹²⁰ Μια τέτοια εκτίμηση, μπορεί να φαντάζει πρόσκαιρη, δεν είναι άλλωστε η πρώτη φορά στην ιστορία της που της αποδίδεται αντίστοιχος χαρακτηρισμός.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση της παρούσης εργασίας, η Βραζιλία έχει έντονη παρουσία σε πολλά μέρη του πλανήτη, τόσο μέσω του εμπορίου όσο και της εξωτερικής της πολιτικής. Ο συνδυασμός μεγάλης εμπορικής δύναμης, ισχυρής βιομηχανία, φυσικών πόρων και ορθολογικής χάραξης της εξωτερικής της πολιτικής, της δίνουν μεγάλο συγκριτικό

¹²⁰ Roett R., σελ. 143

πλεονέκτημα όχι μόνο σε σχέση με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες αλλά ακόμα και με βιομηχανικές. Ως εκ τούτου, κατατάσσεται με σχετική ευκολία στις περιφερειακές δυνάμεις, ως ένα κράτος με αξιοσημείωτη ισχύ στο υποσύστημα της Λατινικής Αμερικής, με δυνατότητες, ταυτόχρονα, για μεγαλύτερη προβολή ισχύος στο μέλλον.

Το ερώτημα τίθεται σε αυτό το σημείο, είναι κατά πόσο αυτή η διεθνής προβολή ισχύος είναι σταθερή και ικανή να της χαρίσει τον ρόλο που οραματίζεται στη διεθνή πολιτική. Σίγουρα, μένουν να γίνουν πολλά. Αυτό που διαπιστώνουμε είναι, όμως, είναι ότι, ότι σύμφωνα με τα μέχρι τώρα δεδομένα, η Βραζιλία είναι ικανή να αυξήσει ακόμα περισσότερο την ισχύ της και να πρωταγωνιστήσει στη διεθνή πολιτική.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ¹²¹

«IP/07/725

Βρυξέλλες, 30 Μαΐου 2007

ΕΕ-Βραζιλία: η Επιτροπή προτείνει μία στρατηγική εταιρική σχέση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε να δρομολογηθεί μία στρατηγική εταιρική σχέση με τη Βραζιλία κατά την πρώτη σύνοδο κορυφής ΕΕ-Βραζιλίας, η οποία θα διεξαχθεί στη Λισαβόνα στις 4 Ιουλίου. Σε ανακοίνωση που εξέδωσε σήμερα, η Επιτροπή υπογραμμίζει τον όλο και σημαντικότερο ρόλο που διαδραματίζει η Βραζιλία στη διεθνή σκηνή, την επιρροή που η χώρα αυτή ασκεί στη Νότια Αμερική και τους ισχυρούς διμερείς δεσμούς που έχει αναπτύξει με την Ευρώπη, και προτείνει ορισμένες πρωτοβουλίες για την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών στο πλαίσιο μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης. Στην ανακοίνωση εντοπίζεται ένα ευρύ φάσμα τομέων και δραστηριοτήτων όπου η ΕΕ ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την ενίσχυση της συνεργασίας και την εμβάθυνση του

¹²¹ europa.eu

διαλόγου με τη Βραζιλία. Στην ανακοίνωση τονίζεται επίσης η σημασία της ενίσχυσης του διαλόγου με σκοπό τη σύναψη μιας συμφωνίας σύνδεσης ΕΕ-Mercosur. Η ανακοίνωση, η οποία εκδίδεται λίγο πριν τη σύνοδο κορυφής ΕΕ-Βραζιλίας, θα συζητηθεί στη συνέχεια με τα κράτη μέλη και θα περιληφθεί κατόπιν στην ημερήσια διάταξη της συνόδου κορυφής ώστε να αποτελέσει το έναυσμα για τη διεξαγωγή ενός ευρύτερου διαλόγου.

Ο πρόεδρος Barroso δήλωσε: «*Η Βραζιλία είναι ένας σημαντικός εταίρος της ΕΕ. Δεν μας συνδέουν με αυτή μόνον οι στενοί ιστορικοί και πολιτιστικοί μας δεσμοί, οι κοινές μας αξίες και η ισχυρή μας προσήλωση στη συνεργασία στο πλαίσιο πολυμερών οργανισμών, αλλά και η ικανότητά μας να συμβάλλουμε αποφασιστικά στην αντιμετώπιση πολλών παγκόσμιων προκλήσεων, όπως είναι οι κλιματικές αλλαγές, η φτώχεια, η πολυμελής προσέγγιση, τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.λπ. Προτείνοντας την ενίσχυση των δεσμών μας, αναγνωρίζουμε τη Βραζιλία ως έναν από τους σημαντικότερους υποψήφιους για ένταξη στην περιορισμένη ομάδα των στρατηγικών μας εταίρων.*»

Η επίτροπος Ferrero Waldner δήλωσε: «*Υπάρχει ένα τεράστιο δυναμικό που μπορούμε να αξιοποιήσουμε στις σχέσεις μας με τη Βραζιλία, σε πολυμερές, περιφερειακό και διμερές επίπεδο. Η στρατηγική εταιρική σχέση που προτείνουμε θα μας επιτρέψει να αναπτύξουμε περαιτέρω τη συνεργασία μας σε βασικούς τομείς, όπως η ενέργεια, οι θαλάσσιες μεταφορές και η περιφερειακή ανάπτυξη, και να δημιουργήσουμε νέους και μακροχρόνιους δεσμούς μεταξύ των λαών μας. Πιστεύω μάλιστα ότι με το διάλογο που δρομολογούμε θα παρακινήσουμε τη Βραζιλία να εντείνει τις προσπάθειές της προς την κατεύθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης στο πλαίσιο της Mercosur και θα την ενθαρρύνουμε να επιδείξει περισσότερο ανοιχτή στάση κατά τις διαπραγματεύσεις με την ΕΕ.*»

Στην ανακοίνωση με τίτλο «Προς μία στρατηγική εταιρική σχέση ΕΕ-Βραζιλίας» προτείνεται ένα ευρύ φάσμα τομέων και πεδίων όπου μπορεί να αναπτυχθεί μια στενότερη συνεργασία και εταιρική σχέση. Μεταξύ των τομέων προτεραιότητας για ανάληψη δράσης συγκαταλέγεται η ενδυνάμωση της πολυμερούς προσέγγισης στο πλαίσιο της κοινής προσπάθειας για ένα αποτελεσματικότερο σύστημα στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Επιτροπή προτείνει τη στενή συνεργασία των δύο πλευρών έναντι παγκόσμιων προκλήσεων, όπως η αντιμετώπιση της φτώχειας και των ανισοτήτων, τα προβλήματα του περιβάλλοντος (ιδίως οι κλιματικές αλλαγές, η προστασία των δασών, η διαχείριση των υδάτινων πόρων και η βιοποικιλότητα), η ενέργεια, η ενίσχυση της σταθερότητας και της ευημερίας στη Λατινική Αμερική και η συνεργασία σε ζητήματα περιφερειακής ολοκλήρωσης με τη Mercosur, καθώς και η κοινή προσπάθεια για τη σύναψη της συμφωνίας ΕΕ-Mercosur.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι η Βραζιλία αποτελεί τη μεγαλύτερη αγορά για την ΕΕ στην Λατινική Αμερική και προτείνει την αντιμετώπιση θεμάτων ιδιαίτερου διμερούς ενδιαφέροντος στον τομέα του εμπορίου και των επενδύσεων, τα οποία συμπληρώνουν τις συζητήσεις μεταξύ της ΕΕ και της Mercosur. Προτείνει επίσης την ενίσχυση της συνεργασίας σε τομείς και πεδία αμοιβαίου ενδιαφέροντος, όπως τα οικονομικά και χρηματοπιστωτικά ζητήματα, η κοινωνία της πληροφορίας, οι εναέριες και θαλάσσιες μεταφορές, η επιστήμη και η τεχνολογία, τα δορυφορικά συστήματα πλοήγησης, τα κοινωνικά ζητήματα και η περιφερειακή ανάπτυξη.

Τέλος, προτείνει επίσης την ανάληψη δράσης για τη σύσφιξη των σχέσεων των λαών μας μέσω του σχεδίου ανταλλαγής σπουδαστών Erasmus Mundus, του πολιτισμικού διαλόγου και της συζήτησης στρογγυλής τραπέζης μεταξύ επιχειρηματικών κύκλων που πρόκειται να πραγματοποιηθεί παράλληλα με τη σύνοδο κορυφής.

Η ανακοίνωση περιλαμβάνει δύο κύριες συστάσεις προς τα κράτη-μέλη της ΕΕ:

- να καταβληθούν κοινές προσπάθειες με τη Βραζιλία για τη σύναψη μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης στη σύνοδο κορυφής του Ιουλίου στη Λισαβόνα.
- να κληθεί η Βραζιλία να υποβάλει τις δικές της απόψεις σχετικά με το εύρος αυτής της στρατηγικής εταιρικής σχέσης.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2¹²²

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ SANYA ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΟΔΟ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΩΝ ΗΓΕΤΩΝ BRICS

«Sanya Declaration

(BRICS Leaders Meeting, Sanya, Hainan, China, April 2011)

1. We, the Heads of State and Government of the Federative Republic of Brazil, the Russian Federation, the Republic of India, the People's Republic of China and the Republic of South Africa, met in Sanya, Hainan, China for the BRICS Leaders Meeting on 14 April 2011.

2. The Heads of State and Government of Brazil, Russia, India and China welcome South Africa joining the BRICS and look forward to strengthening dialogue and cooperation with South Africa within the forum.

3. It is the overarching objective and strong shared desire for peace, security,

¹²² www.itamaraty.gov.br

development and cooperation that brought together BRICS countries with a total population of nearly 3 billion from different continents. BRICS aims at contributing significantly to the development of humanity and establishing a more equitable and fair world.

4. The 21st century should be marked by peace, harmony, cooperation and scientific development. Under the theme “*Broad Vision, Shared Prosperity*”, we conducted candid and in-depth discussions and reached broad consensus on strengthening BRICS cooperation as well as on promoting coordination on international and regional issues of common interest.

5. We affirm that the BRICS and other emerging countries have played an important role in contributing to world peace, security and stability, boosting global economic growth, enhancing multilateralism and promoting greater democracy in international relations.

6. In the economic, financial and development fields, BRICS serves as a major platform for dialogue and cooperation. We are determined to continue strengthening the BRICS partnership for common development and advance BRICS cooperation in a gradual and pragmatic manner, reflecting the principles of openness, solidarity and mutual assistance. We reiterate that such cooperation is inclusive and non-confrontational. We are open to increasing engagement and cooperation with non-BRICS countries, in particular emerging and developing countries, and relevant international and regional organizations.

7. We share the view that the world is undergoing far-reaching, complex and profound changes, marked by the strengthening of multipolarity, economic globalization and increasing interdependence. While facing the evolving global environment and a multitude of global threats and challenges, the international community should join hands to strengthen cooperation for common development. Based on universally recognized norms of international law and in a spirit of mutual respect and collective decision making, global economic governance should be strengthened, democracy in international relations should be promoted, and the voice of emerging and developing countries in international affairs should be enhanced.

8. We express our strong commitment to multilateral diplomacy with the United Nations playing the central role in dealing with global challenges and threats. In this respect, we reaffirm the need for a comprehensive reform of the UN, including its Security Council, with a view to making it more effective, efficient and representative, so that it can deal with today's global challenges more successfully. China and Russia reiterate the importance they attach to the status of India, Brazil and South Africa in international affairs, and understand and support their aspiration to play a greater role in the UN.

9. We underscore that the concurrent presence of all five BRICS countries in the Security Council during the year of 2011 is a valuable opportunity to work closely together on issues of peace and security, to strengthen multilateral approaches and to facilitate future coordination on issues under UN Security Council consideration. We are deeply concerned with the turbulence in the Middle East, the North African and West African regions and sincerely wish that the countries affected achieve peace, stability, prosperity and progress and enjoy their due standing and dignity in the world according to legitimate aspirations of their peoples. We share the principle that the use of force should be avoided. We maintain that the independence, sovereignty, unity and territorial integrity of each nation should be respected.

10. We wish to continue our cooperation in the UN Security Council on Libya. We are of the view that all the parties should resolve their differences through peaceful means and dialogue in which the UN and regional organizations should as appropriate play their role. We also express support for the African Union High-Level Panel Initiative on Libya.

11. We reiterate our strong condemnation of terrorism in all its forms and manifestations and stress that there can be no justification, whatsoever, for any acts of terrorism. We believe that the United Nations has a central role in coordinating the international action against terrorism within the framework of the UN Charter and in accordance with principles and norms of the international law. In this context, we urge early conclusion of negotiations in the UN General Assembly of the Comprehensive Convention on International Terrorism and its adoption by all Member States. We are determined to strengthen our cooperation in countering this global threat. We express our commitment to cooperate for strengthening international information security. We will pay special attention to combat cybercrime.

12. We note that the world economy is gradually recovering from the financial crisis, but still faces uncertainties. Major economies should continue to enhance coordination of macro-economic policies and work together to achieve strong, sustainable and balanced growth.

13. We are committed to assure that the BRICS countries will continue to enjoy strong and sustained economic growth supported by our increased cooperation in economic, finance and trade matters, which will contribute to the long-term steady, sound and balanced growth of the world economy.

14. We support the Group of Twenty (G20) in playing a bigger role in global economic governance as the premier forum for international economic cooperation. We expect new positive outcomes in the fields of economy, finance, trade and development from the G20 Cannes Summit in 2011. We support the ongoing efforts of G20 members to stabilize international financial markets, achieve strong, sustainable and balanced growth and support the growth and development of the global economy. Russia offers to host the G20 Summit in 2013. Brazil, India, China and South Africa welcome and appreciate Russia's offer.

15. We call for a quick achievement of the targets for the reform of the International Monetary Fund agreed to at previous G20 Summits and reiterate that the governing structure of the international financial institutions should reflect the changes in the world economy, increasing the voice and representation of emerging economies and developing countries.

16. Recognizing that the international financial crisis has exposed the inadequacies and deficiencies of the existing international monetary and financial system, we support the reform and improvement of the international monetary system, with a broad-based international reserve currency system providing stability and certainty. We welcome the current discussion about the role of the SDR in the existing international monetary system including the composition of SDR's basket of currencies. We call for more attention to the risks of massive cross-border capital flows now faced by the emerging economies. We call for further international financial regulatory oversight and reform, strengthening policy coordination and financial regulation and supervision cooperation, and promoting the sound development of global financial markets and banking systems.

17. Excessive volatility in commodity prices, particularly those for food and energy, poses new risks for the ongoing recovery of the world economy. We support the international community in strengthening cooperation to ensure stability and strong development of physical market by reducing distortion and further regulate financial market. The international community should work together to increase production capacity, strengthen producer-consumer dialogue to balance supply and demand, and increase support to the developing countries in terms of funding and technologies. The regulation of the derivatives market for commodities should be accordingly strengthened to prevent activities capable of destabilizing markets. We also should address the problem of shortage of reliable and timely information on demand and supply at international, regional and national levels. The BRICS will carry out

closer cooperation on food security.

18. We support the development and use of renewable energy resources. We recognize the important role which the renewable energy plays as a means to address climate change. We are convinced of the importance of cooperation and information exchange in the field of development of renewable energy resources.

19. Nuclear energy will continue to be an important element in future energy mix of BRICS countries. International cooperation in the development of safe nuclear energy for peaceful purposes should proceed under conditions of strict observance of relevant safety standards and requirements concerning design, construction and operation of nuclear power plants.

20. Accelerating sustainable growth of developing countries is one of the major challenges for the world. We believe that growth and development are central to addressing poverty and to achieving the MDG goals. Eradication of extreme poverty and hunger is a moral, social, political and economic imperative of humankind and one of the greatest global challenges facing the world today, particularly in Least Developed Countries in Africa and elsewhere.

21. We call on the international community to actively implement the outcome document adopted by the High-level Plenary Meeting of the United Nations General Assembly on the Millennium Development Goals held in September 2010 and achieve the objectives of the MDGs by 2015 as scheduled.

22. Climate change is one of the global threats challenging the livelihood of communities and countries. China, Brazil, Russia and India appreciate and support South Africa's hosting of UNFCCC COP17/CMP7. We support the Cancun Agreements and are ready to make concerted efforts with the rest of the international community to bring a successful conclusion to the negotiations at the Durban Conference applying the mandate of the Bali Roadmap and in line with the principle of equity and common but differentiated responsibilities. We commit ourselves to work towards a comprehensive, balanced and binding outcome to strengthen the implementation of the United Nations Framework Convention on Climate Change and its Kyoto Protocol. The BRICS will intensify cooperation on the Durban conference. We will enhance our practical cooperation in adapting our economy and society to climate change.

23. Sustainable development, as illustrated by the Rio Declaration on Environment and Development, Agenda 21, the Johannesburg Plan of Implementation and multilateral environmental treaties, should be an important vehicle to advance economic growth. China, Russia, India and South Africa appreciate Brazil as the host of the 2012 UN Conference on Sustainable Development and look forward to working with Brazil to reach new political commitment and achieve positive and practical results in areas of economic growth, social development and environmental protection under the framework of sustainable development. Brazil, Russia, China and South Africa appreciate and support India's hosting of the eleventh meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity. Brazil, China and South Africa also appreciate and support the sixth meeting of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Cartagena Protocol on Biosafety to be held in October 2012.

24. We underscore our firm commitment to strengthen dialogue and cooperation in the fields of social protection, decent work, gender equality, youth, and public health, including the fight against HIV /AIDS.

25. We support infrastructure development in Africa and its industrialization within

framework of the New Partnership for Africa's Development (NEPAD).

26. We have agreed to continue further expanding and deepening economic, trade and investment cooperation among our countries. We encourage all countries to refrain from resorting to protectionist measures. We welcome the outcomes of the meeting of BRICS Trade Ministers held in Sanya on 13 April 2011. Brazil, China, India and South Africa remain committed and call upon other members to support a strong, open, rule-based multilateral trading system embodied in the World Trade Organization and a successful, comprehensive and balanced conclusion of the Doha Development Round, built on the progress already made and consistent with its development mandate. Brazil, India, China and South Africa extend full support to an early accession of Russia to the World Trade Organization.

27. We reviewed the progress of the BRICS cooperation in various fields and share the view that such cooperation has been enriching and mutually beneficial and that there is a great scope for closer cooperation among the BRICS. We are focused on the consolidation of BRICS cooperation and the further development of its own agenda. We are determined to translate our political vision into concrete actions and endorse the attached Action Plan, which will serve as the foundation for future cooperation. We will review the implementation of the Action Plan during our next Leaders Meeting.

28. We intend to explore cooperation in the sphere of science, technology and innovation, including the peaceful use of space. We congratulate the Russian people and government upon the 50th anniversary of the flight of Yuri Gagarin into the space, which ushered in a new era in development of science and technology.

29. We express our confidence in the success of the 2011 Universiade in Shenzhen, the 2013 Universiade in Kazan, the 2014 Youth Olympic Games in Nanjing, the 2014 Winter Olympic and Paralympics Games in Sochi, the FIFA 2014 World Cup in Brazil, the 2016 Olympic and Paralympics Games in Rio de Janeiro and the FIFA 2018 World Cup in Russia.

30. We extend our deepest condolences to the people of Japan with the great loss of life following the disasters that struck the country. We will continue our practical support to Japan in overcoming consequences of these catastrophes.

31. The leaders of Brazil, Russia, India and South Africa extend our warm appreciation to China for hosting the BRICS Leaders Meeting and the Hainan Provincial Government and Sanya Municipal Government and their people for their support to the Meeting.

32. Brazil, Russia, China and South Africa thank India for hosting the BRICS Leaders Meeting in 2012 and offer their full support"

Action Plan

We formulated the Action Plan, laying the foundation for the BRICS cooperation, with the purpose to strengthen BRICS cooperation and benefit our peoples.

I. Enhance existing cooperation programs

1. Hold the third Meeting of High Representatives for Security Issues in the latter half of 2011 in China.

2. Hold the meeting of Ministers of Foreign Affairs during the 66th Session of the United Nations General Assembly.

3. Hold sherpas/sous-sherpas meeting in due time.

4. Representatives to international organizations based in New York and Geneva meet periodically in an informal manner.

5. Ministers of Finance and Governors of Central Banks meet under the G20 framework and during the annual meetings of the World Bank and International Monetary Fund.

6. Hold the Meeting of Agriculture Expert Working Group and the second Meeting of Ministers of Agriculture in 2011 in China, and cooperate in issues including establishment of BRICS System of Agricultural Information and holding a seminar on food security.

7. Hold the Meeting of the heads of the National Statistical Institutions in September 2011 in China.

8. Hold the second BRICS International Competition Conference in September 2011 in China, and explore the possibility of signing an Agreement on Cooperation between Antimonopoly Agencies.

9. Continue to hold the BRICS Think-tank Symposiums, and consider establishing a network of research centers of all BRICS countries.

10. Hold another Business Forum prior to the next BRICS Leaders Meeting.

11. Strengthen financial cooperation among the BRICS Development Banks.

12. Implement the Protocol of Intent among the BRIC Countries' Supreme Courts.

13. Release the Joint Statistical Publication by BRICS Countries.

14. Continue to hold the Meeting of Cooperatives.

II. New areas of cooperation

1. Host the first BRICS Friendship Cities and Local Governments Cooperation Forum in 2011 in China.

2. Host the Meeting of Ministers of Health in 2011 in China.

3. Engage in joint research on economic and trade issues.

4. Update, as appropriate, the Bibliography on the BRICS countries.

III. New proposals to explore

1. Cooperate in the cultural field according to the agreement of the BRICS leaders.

2. Encourage cooperation in sports.

3. Explore the feasibility to cooperate in the field of green economy.

4. Hold a meeting of Senior Officials for discussing ways of promoting scientific, technological and innovation cooperation in BRICS format, including by establishment a working group on cooperation in pharmaceutical industry.

5. Establish, at UNESCO, a "BRICS-UNESCO Group", aiming at developing common strategies within the mandate of the Organization.»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aron Raymond, Peace and War, Transaction Publishers, London 1997
- Arora Ashish and Alfonso Gambardella, From Underdogs to Tigers: The Rise and Growth of the Software Industry in Brazil, China, India, Ireland and Israel, Oxford University Press
- Conca Ken, Manufacturing Insecurity: The rise and Fall of Brazil's Military-Industrial Complex, Lynne Rienner Publishers, Boulder 1997
- Font A. Mauricio and Antony Spanakos (ed.), Reforming Brazil, Lexington Books, Oxford 2004
- Lael Brainard and Martinez-Diaz Leonardo (ed.), Brazil as an Economic Superpower?, The Brookings Institution, Washington D.C. 2009
- Linket P. Arthur (ed.), Politics and Economics of Latin America vol.4, Nova Science Publishers, New York 2007
- Morgenthau J. Hans, Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace, McGraw-Hill Publications, 1993, 5^η έκδοση
- Roett Riordan, The New Brazil, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2010
- Rosenau N. James (ed.), International Politics and Foreign Policy, The Free Press, New York 1969
- Schoonmaker Sara, High-Tech Trade Wars, US-Brazilian Conflicts in the Global Economy, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 2002

- Tulchin S. Joseph & Espach Ralph (ed.), Latin America in the New International System, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2001
- Weyland Kurt, Madrid L. Raul, Hunter Wendy (ed.), Leftish Governments in Latin America: Successes and Shortcomings, Cambridge University Press, Cambridge 2010
- Latin American Perspectives, vol. 29, no. 6
- UN Economic Survey of Latin America, Report 1997
- International Affaires
- Inter-American Development Bank (INTAL), Report 2002
- Konrad-Adenauer-Stiftung Insitute, Report on Brazil 2008
- Latin American Monitor, Report on Brazil, 2010
- Revista Brasileira de Politica Internacional
- Carr H. Edward, η εικοσαετής κρίση: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000
- Gilpin Robert, Πόλεμος και Αλλαγή στη διεθνή πολιτική, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004
- Jackson Robert-Sorensen Peter, Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006
- Nye S. Joseph Jr, Ήπια Ισχύς: το μέσο επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005

- Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Στ' έκδοση, Αθήνα 2010

- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό Πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002. γ' έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα

- Ρουμελιώτης Παναγιώτης, Παγκόσμια διακυβέρνηση ή ηγεμονική παγκοσμιοποίηση, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2002

- Ρουμελιώτης Παναγιώτης, Παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2006

Ηλεκτρονικές πηγές

- europa.eu
- www.itamaraty.gov.br
- www.international-relations.com
- www.tovima.gr
- www.interamerican.gr
- www.wto.gr
- www.bbc.co.uk
- www.tanea.gr
- www.reuters.com
- www.eia.gov

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

16 ΑΠΡ. 2015

14 ΜΑΙ. 2015

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108917